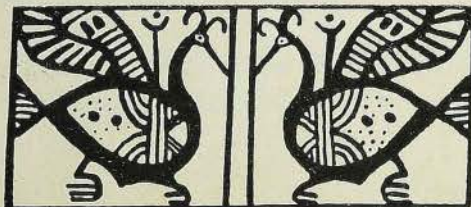

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΔΗΜ. ΧΑΜΠΟΥΛΙΔΗΣ, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, Ν. ΧΑΤΖΗΝΙΚΟ-
ΛΑΟΥ, G. KLINGBERG; PAPP ARPAD, Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, ΡΑΜΟΝ ΣΙΡΑΟΥ, ΧΑΡ. ΧΑΤΖΗΛΑΜΠΗΣ, ΙΑΚ. ΚΥΘΕ-
ΩΤΗΣ, ΕΙΡΗΝΗ ΤΣΟΥΛΛΗ, ΜΙΧ. ΠΙΣΣΑΣ

200

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος έκδοτης: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Άνδροκλέους 2, Λευκωσία, Τηλ. 65900

Έτησία συνδρομή	£1.500 μίλε
Έτησία συνδρομή διά βιβλιοθήκες, σχολεία, οργανισμούς	£3.000 μίλε
Έτησία συνδρομή έξωτερικού	300 δραχμές ή \$9 (δολάρια)
Τιμή Τεύχους	£0.300 μίλε
Τιμή διπλού τεύχους	£0.600 μίλε

Τά χειρόγραφα δέν έπιστρέφονται. Κλισέ και φωτογραφίες έπιστρέφονται.

100 άνάτυπα πρós 750 μίλε τή σελίδα πληρώνονται άπό τόν συγγραφέα στόν τυπογράφο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΔΗΜ. ΧΑΜΠΟΥΛΙΔΗ: Όκτώ ποιήματα	231
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Ό λειψός (διήγημα)	234
Ν. ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ: Έφτά ποιήματα	237
G. KLINGBERG, Τό φανταστικό και τό μυθικό σάν άνάγνωσμα για παιδιά και έφηβους	239
PAPP ARPAD: (μετ. Γ. Χατζηκωστή): Τέσσερα ποιήματα	242
Κ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ: Μακρύς ό λάκκος η' άνοιξε και κλεί τό γίγαντά μου	243
RAMON ΣΙΡΑΟΥ (μετ. Χαρ. Χατζηλαμπή): Τρία ποιήματα	247

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Κ. Χρυσάνθη: Πώς είδε ό Χουρμούζιος τόν κριτικό Κ. Παλαμά. — ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ — Ίακ. Κυθρεώτη: Γεωργίας Δεληγιάννη — Άναστασιάδη «Μέγας Άλέξανδρος», «Όμήρου Όδύσσεια». — Είρ. Τσοουλιή: Κ. Μόντη «Ποιήματα για μικρά και μεγάλα παιδιά», Τ. Μπάτη «Ήλιαχτίδες», Α. Πολυδώρου «Ίστορία τής Κύπρου». — ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ — Κ. Χρυσάνθη: Κ. Τσουκμάιερ «Ό λοχαγός τού Κέπενικ». — ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ — Μ. Πισσά: Ή βωμολοχία στην ελληνική λογοτεχνία. — ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ — Έκθεσεις πεπραγμένων 1976 Δημοτικής Βιβλιοθήκης Λάρνακος. — ΓΕΝΙΚΑ — ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ — ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ.

ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Δίμηγο περιοδικό όρθοδοξου ζωής, λόγου, τέχνης

Διευθυντής: Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ

Δημ. Μπισκίγη 57—59, Άθήναι (623α)

Έτησία Συνδρομή 250 δραχμές — Έξωτερικού άεροπορικώς 10 δολάρια

Υπεύθυνος κατά τόν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθης.

Τυπώθηκε στα Τυπογραφεία «ΘΕΟΠΡΕΣΣ» Λτδ., Τηλ. 44940 - 48883, Λευκωσία

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Πνευματική Όμάδα: ΦΡΙΕΟΣ ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, ΤΑΚΗΣ ΦΥΛΑΚΤΟΥ,
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Υπεύθυνος: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΖ'

Μ Α Η Σ 1 9 7 7

ΑΡ. 200

ΟΚΤΩ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΚΑΤΑΥΛΙΣΜΟΙ;...

Καταυλισμοί προσφύγων;

Μακάρι νά ήταν!

Έκει είναι οι κλαυθμώνες των χαμένων ελπίδων.

Έκει είναι ή θυμέλη τής Κυπριακής τραγωδίας,

ή παραποτάμιος περιοχή του Άχέροντα,

ή άσκηση και ή άλκη του Εύρωτα.

Έκει είναι ή έγκαρτέρηση και ή άπαντοχή
τής ματωμένης καρδιάς τής Κύπρου!

ΟΙ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΟΙ...

Οι είκονομάχοι πέρασαν άνεπιστρεπτί·

μαζί τους και ο Κωνσταντίνος ο Κοπρώνυμος!

Σήμερα γίνεται μπροστά στα μάτια μας ή άναστήλωση
των εικώνων!

Και ή καλύτερη είκόνα είναι τo Κυπριακό χώμα

πού προσκύνησε ο αίχμάλωτος των Άδάνων

δταν τo πρώτο πάτησε τo πόδι του στην ποθητή Πατρίδα!

ΚΥΠΡΟ ΜΟΥ

Κύπρο μου, πονῶ.

Τι είναι τούτη ή πληγή που άνοιξες

μέ τὰ ἴδια σου τὰ χέρια;

Κι' ύστερα τι πληγή σου άνοιξε ο χασάπης του βορῶ;

Κύπρο μου, χαλάσανε τήν όμορφιά σου.

Κύπρο, σου καταστρέψαν τή ζωή!

ΕΚΦΡΑΣΗ

Δέν υπάρχει μεγαλύτερος σπαραγμός.
 Δέν υπάρχει μεγαλύτερη λύπη στον κόσμο
 από τὸ θέαμα τούτων τῶν μαυροφορεμένων γυναικῶν
 τὴν ὥρα ποὺ δείχνουν μὲ ἀφατη παρρησία καὶ θλίψη,
 μὲ ἀφατη ἀπόγνωση καὶ καρτερία, τὶς φωτογραφίες
 τῶν ἀγαπημένων τους!
 Μήπως τὸν εἶδες πουθενά, ἐσὺ ἄνεμε, ἐσεῖς ὀρίζοντες τῆς Κύπρου,
 ἐσὺ θλιμμένο μούχρωμα τοῦ δειλινού;...

Ἄγνοούμενος εἶναι μία λέξη. Ὅμως τούτη ἡ λέξη στὴν
 ἀνάλυσή της
 μπορεῖ νὰ σκεπάσει μὲ θαρύτατο πένθος
 ὄχι μόνο τὴν πλάση τῆς Κύπρου,
 ἀλλὰ καὶ ὀλόκληρης τῆς οἰκουμένης!
 Τοῦτες οἱ γυναικείες μορφές τῆς ἀπόγνωσης καὶ τοῦ υπέρτατου πόνου
 ἐπεσκίασαν τὰ καταθλιπτικὰ προσωπεῖα τῆς Δισχύλειας τραγωδίας
 ἐπεσκίασαν τὴν ἔνθεη στό μεγαλεῖο της καὶ τὴν ἀνθρώπινη
 στὴν πραγματικὴ της ὑπόσταση, ἔκφραση πόνου
 τοῦ Εὐριπίδειου δράματος!

ΑΓΤΕΣ...

Αὐτὲς ποὺ ἀτιμάσθησαν,
 Αὐτὲς ποὺ βασανίστηκαν,
 Αὐτὲς ποὺ ἐξευτελίστηκαν,
 εἶναι Ἰφιγένειες ποὺ προσφέρθηκαν θυσία
 καὶ ὀλοκαύτωμα,
 γιὰ νὰ φυσήξει ὁ οὐριος ἄνεμος τῆς ἐλευθερίας!
 Τιμὴ καὶ δόξα!

ΤΟΥΤΟ ΤΟ ΑΣΥΓΚΡΙΤΟ ΚΛΑΜΑ

Τοῦτο τὸ ἀσύγκριτο κλάμα τῆς Κύπρου
 σὲ ποιά φιλεὺσπλαγγη ἀκοή ἔρθηκε καταφύγιο;
 Δέν υπάρχουν ἀντίλαλοι μέσα στὰ ὄριμα στάχυα τῆς Μεσσαρίας.
 Ὅμως οἱ δουνοπλαγιὲς τοῦ Πενταδακτύλου μετέδωσαν
 σὲ βλους τοὺς ὀρίζοντες τῆς Κύπρου τὸ μήνυμα τῆς καταστροφῆς.

Τώρα ἐσίγησαν ὄλα: καὶ οἱ θρῆνοι τῶν ἀρρώστων
 καὶ τὸ θογγητὸ ἐκείνων ποὺ ψυχορράγησαν
 πάνω στὴν ἅγια γῆ.
 Ἄθῳοι, ἄκακοι, ἀνυποφίαστοι, ποὺ δολοφονήθηκαν,
 πέρασαν στὴν ἀπέναντι ὄχθη τῆς σιωπῆς.
 Καὶ ὅμως υπάρχουν ἀκόμα οἱ ἐγκλωδισμένοι
 ποὺ ζοῦν τὸν καθημερινὸ θάνατο καὶ τὴν παρατεταμένη ἀτίμωση!

ΜΗ ΠΟΔΟΠΑΤΕΙΤΕ...

Μή ποδοπατείτε τούτο τὸ χῶμα
 γιατί πονεῖ!
 Τούτο τὸ χῶμα εἶναι ζυμωμένο μὲ αἷμα,
 εἶναι ζυμωμένο μὲ δάκρυα,
 εἶναι ζυμωμένο μὲ τὰ ὀστά καὶ τὶς σάρκες
 τῶν μαρτύρων τῆς Κύπρου!
 Ξένε, τούτο τὸ χῶμα εἶναι ἄρτος ἐπιούσιος,
 εἶναι ἀμβροσία,
 εἶναι μάννα τ' οὐρανοῦ, ξένε!

Ο ΠΕΝΤΑΔΑΚΤΥΛΟΣ

Νομίζω ὁ Πενταδάκτυλος εἶναι καιρὸς νὰ κατεβάσει τὸ χέρι του
 ἀπὸ τῆ θέση ἐκεῖνη γι' ἀποφυγὴ παρεξηγήσεων...
 Αὐτὸ τὸ ὕψωμένο χέρι τοῦ Πενταδάκτυλου ἄλλοι τὸ πῆραν γιὰ
 γροθιά, ἄλλοι γιὰ μούντζα!...
 Οἱ Τούρκοι τὸ πῆραν γιὰ... γνέψιμο!!...
 Τούς... ἔγνεψε, λέει, ὁ Πενταδάκτυλος καὶ γι' αὐτὸ ἤρθαν στὴν
 Κύπρο!!...
 Ὅμως ὁ Πενταδάκτυλος δὲν ἐννοεῖ νὰ κατεβάσει τὸ χέρι
 ἀπὸ τῆ θέση ἐκεῖνη.
 Ἄντίθετα· ἐτοιμάζει κιόλας τὸ γρονθοκόπημα στὸν εἰσβολέα!

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΜΠΟΥΛΙΔΗΣ

[Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ:

ΑΦΑΤΗ ΩΔΗ ἢ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΘΡΗΝΟΥ].

Ο ΛΕΙΨΟΣ

(Διήγημα)

Ἡ ἱστορία ἄρχισε κακά και ἀραχλα πρὶν εἴκοσι χρόνια γιὰ νὰ τελειώσῃ κακά και ἀραχλα στὴν πὶδ «δίσεκτῆ» χρονιά τοῦ νησιοῦ, τὸ μῆνα ποὺ τὰ τούρκικα μπουλούκια χυμήξανε μὲ τὰ σιδερικά τους και καταστρέφανε τὴν ἄλλοτε εὐτυχημένη χώρα, τὴν γλυκεῖαν Κύπρος.

Ἐνα μεσημέρι γεννήθηκε τὸ μπασταρδέλλι και θγήκε τὸ ἄμοιρο λειψό.

— Μισοπαράλυτο, γνωμοδότησε ὁ γιατρός και παραλίγο νὰ διαστημοῦσε.

Ἡ μάνα δάκρυσε. Ἡ μάνα τῆς σταυροκοπήθηκε. Και τὸ μαντάτο πήγε στ' αὐτιά τοῦ προκομένου, ποὺ τῶσπειρε παράνομα.

— Τώρα εἶναι ποὺ δὲ θὰ τὴν παντρευτῆ, μονολόγησε ἡ μάνα τῆς λεχώνας και πήρε τὰ μάτια τῆς και πήγε στὴν αὐλὴ νὰ κλάψῃ μοναχῆ.

Και τὸ λειψό παιδί μεγάλωσε, περπάτησε μὲ τὸ ἕνα ποδάρι, ἔσερνε τὸ ἄλλο, τὸ μυαλό του λίγιστό, τρέχανε τὰ σάλια του και κάτι φέλλιζε μισὰ ἀνθρώπινα, μισὰ ἀναθρα, σάν τὰ ζωντανά. Ἡ μάνα θᾶπρεπε νὰ παντρευτῆ κάποιον ἄλλο και ὁ λεγάμενος, ποὺ τὴν εἶχε ἀστεφάνωτη, χανόταν τὸν τελευταῖο καιρό, γιὰτὶ εἶχε μπλεξίματα ἄλλοῦ. Κι αὐτῆ τ' ἀποφάσισε νὰ τοῦ φορτώσῃ τὸ ἄρρωστο και νὰ τοὺς διώξῃ και τοὺς δυό, ἴσως ἀλλάξῃ ἡ τύχη τῆς. Κάτι πλησιάζματα ἀπὸ ἄλλους τῆς δίνανε τὴν ἐλπίδα νὰ μὴ μείνῃ στὸ ράφι, ἀφοῦ ἀκόμα γυάλιζε τὸ πρόσωπό τῆς. Τὸ ἔνστικτό τῆς τῆς φιθύριζε νὰ ξεδιαλύνῃ τὰ πράγματα ὅσο εἶναι καιρός.

Ὁ καθγάς ἕνα πρωινὸ ἀναφε. Σπάσανε μερικά πράγματα, ἔσεσηκώθηκε ἡ γειτονιά και δῶσανε και πήσανε οἱ ἀπειλές.

— Θὰ σὰς ἀφήσω σὺζυλος και θὰ φύγω, τῆς λέει ἀγριεμένος ὁ λεγάμενος.

— Ἄλλο ποὺ δὲ θέλαμε, τοῦ ἀπαντᾶ ἐκείνη μ' ἕνα μορφοσμοδ ποὺ τοῦ τάραξε περισσότερο τὰ νεῦρα.

— Στὸ διάλολο...

— Ἐσὺ και τὸ παράλυτό σου, τὸ λειψό. Ἄντε πάρε το κι ἄμε στὴν προκομμένη τὴ μάνα σου, τοῦ λέει.

— Νὰ μὴ μελετᾶς τὴ μάνα μου γιὰτὶ θὰ σὲ σπάσω στὸ ξύλο.

— Μπά! Πατήσαμε τὴν τιμὴ τῆς; Τσοῦρμο ἔχει μέσα τοὺς νοικάρηδες, τοῦ ἀπαντᾶ μὲ μιὰ κακόγουστη χειρονομία.

Θύελλα ξέσπασε, κακὸ μεγάλο. Τὴν κύπησε ἄσχημα. Κι ἀναγκάστηκαν μερικοί γείτονες νὰ εἰδοποιήσουν τὴν ἀστυνομία. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ πάρῃ ἐκεῖνος τὰ ρούχα του και τὸ λειψό του παιδί και νὰ κουβαληθῆ στὴ μάνα του. Ἡ μάνα του στὴν ἀρχὴ δύσκολεψε τὰ πράγματα, μὰ δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ κι ἄλλοιως. Τοὺς δέχτηκε. Δυὸ νοικάρηδες ὅμως δὲν ἀντεξάν τὴ κατάσταση και στὸ μῆνα μετακομίσανε ἄλλοῦ. Ἐμεινε ἕνας μεσήλικας μόνο, ποὺ ἔσερνε ἀπὸ χρόνια τὴν πίκρα και τὴ μοναξιά του, κι ἄς λέγανε οἱ κακὲς γλώσσες τῆς γειτονιάς πὺς τὸν μαδοῦσε αὐτὴ γιὰ τὰ λίγα του φιλά.

Τοῦτος ὁ μεσήλικας εἶχε μιὰν ἄλλην ἱστορία — τάχα ποῖος δὲν ἔχει τὴν ἱστορία του μέσα σὲ τούτῃ τὴν τάξη τῶν κακομοιρηδων; Ἦτανε ὑπάλληλος κάποτε σὲ ὑφασματοπωλεῖο. Ὀλομόναχος μὲς τὴν πολιτεία, ἔρημος και σκοτεινός. Ὁ καταστηματοῦχος μιὰ μέρα σκέφτηκε νὰ τὸν προξενέψῃ σὲ μιὰ κουτσὴ συγγένισά του, γιὰ ψυχικὸ ὅπως ἔλεγε, και νὰ τοῦ ἀνοίξῃ μὲ πίστωση ἕνα μικρομάγαζο νὰ πουλᾷ πανικά, ἀλλὰ ἀπαραίτητα θὰ τὸν ἐγγυόταν ἡ κουτσὴ συγγένισσα ποὺ εἶχε τὸ κομπόδεμά

της. Ἔτσι θάταν γιὰ τὸν καταστηματοῦρα διπλὸ τὸ κέρδος. Κι ἔγινε τὸ προξενιὸ κι ἔγινε τὸ ἀρραδώνιασμα κι ἀνοίξανε τὸ μαγαζὶ μὲ φιλοπράγματα. Δὲν πέρασε τριμηνία κι ὁ διπλανὸς ὑφασματοῦρας ἔβαλε φωτιὰ στὸ κατάστημά του γιὰ νὰ εἰσπράξει τὴν ἀσφάλεια. Βούϊξαν οἱ γύρω γειτονιὲς καὶ μαζεύτηκε κόσμος καὶ κοσμάκης νὰ παρακολουθήσῃ τὸ κακὸ. Μάταια ἡ πυροσβεστικὴ προσπαθοῦσε νὰ περιορίσῃ τὴ φωτιὰ. Τούτῃ ἡ καταραμένη χύμηξε καὶ στὸ μικρομάγαζο κι ὅ,τι δὲν τοῦ τὸ ἄγγιξε ἦρθε τὸ γερὸ, ποὺ ἀπολοῦσαν μὲ φούρια οἱ πυροσβέστες, καὶ τὸ κατάστρεψε. Τ' ἄλλο πρωῖνὸ ἡ ἀρραδωνιαστικιά συνεννοήθηκε μὲ τ' ἀδέρφια της καὶ διώξανε τὸ φουκαρά, χωρὶς ἐξηγήσεις καὶ χωρὶς ἀπαιτήσεις. Κι ὁ ἄνθρωπος ξέπεσε πέρα γιὰ πέρα δουλεύοντας μεροκάματο στὴν ἐπισκευὴ τῶν δρόμων.

Πῶς τᾶφερε ἡ τύχη νὰ νοικιάσῃ ἓνα σκοταδερὸ δωματιάκι στὸ σπίτι αὐτό, μήτε ποὺ τὸ θυμόταν. Καὶ μαζευόταν ἐκεῖ κάμνοντας καὶ θελήματα τῆς νοικοκυρᾶς — κι ἂς ἔλεγε ὁ κοσμάκης τὸ δικό του.

Τούτος, λοιπόν, ὁ νοικάρης ἀνάλαβε τὸ λειψὸ παιδί. Ἦταν ἡ ἀπασχόλησή του, τὸ μόνο πλάσμα ποὺ τοῦ ἔκαμνε συντροφιά. Καὶ μὲ τὰ χρόνια τὸ παιδί ἔγινε παλληκάρι κι αὐτὸς γέρασε, μισοσερόταν.

Κι ἡ ζωὴ κυλοῦσε χωρὶς τίποτε τὸ ἔκτακτο.

Μιά μέρα κατέθηκε ἡ Τουρκιὰ στὸν τόπο. Φόβος πλάκωσε τὶς γειτονιὲς κι οἱ διαδόσεις ξεσηκώσανε τὸν κόσμο τῆς μικρογειτονιάς. Οἱ κουδέντες στὶς πόρτες καὶ τὰ παράθυρα ἴδανε καὶ παίρνανε μέσα σ' ἓνα πνιγερὸ ἀγέρα. Μερικὰ σπύτια, ποὺ εἶχανε συγγενολοῖ στὰ χωριά, ἀποφασίσανε νὰ φύγουν, νὰ πάνε στρὺς δικούς τους γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ.

— Ἐμεῖς, παππού, ποῦ θὰ πάμε; Τὸν ρωτᾷ τὸ μισοπαράλυτο παλληκάρι.

— Στὸν παράδεισο, χρυσό μου.

— Μὲ κοροϊδεύεις, παππού;

— Ὅχι, χρυσό μου. Ἐμᾶς τοὺς κακομοίρηδες ποιὸς μᾶς λογαριάζει;

— Τοῦτοι ποὺ σκοτώνουν.

— Καὶ θὰ μᾶς σκοτώσουν; Γιατί; Ἐμένα τρέμουν τὰ πόδια καὶ τὰ χέρια μου. Τὶ κακὸ μπορῶ νὰ τοὺς κάνω; Ἐσύ;

— Σέρνω τὸ ποδάρι μου.

— Ναι! Τὶ κακὸ μπορεῖς νὰ τοὺς κάνης;

— Νὰ τοὺς δάλω φωτιὰ, νὰ τοὺς κάψω.

Τούτῃ ἡ κουδέντα ἦρθε σὰν πετριά στὸ κεφάλι τοῦ γέρου. Ἡ μνήμη, ποὺ πάει πολὺ πίσω στὰ παλιά, τοῦ ἔφερε τὸ ἐπεισόδιο τῆς πυρκαγιᾶς μπροστὰ στὰ μάτια του. Εἶδε τοὺς καπνοὺς νὰ πνίγουνε τὸ δρόμο, ὕστερα τὶς γλώσσες τῆς φωτιᾶς νὰ ὀρμᾶνε στὸ μικρομάγαζό του, ὕστερα τὸ μπόλινο νερὸ ποὺ κατάβρεξε τὰ πάντα καὶ τὴν ψυχὴ του. Ἀρπάξε τὸν τοῖχο γιὰ νὰ μὴ πέσῃ. Τὸ σπίτι ὅμως στριφογύριζε. Καὶ σὲ λίγα δευτερόλεπτα δὲν ἄντεξε τὸ βάρος τοῦ κορμιοῦ του, λύγισε καὶ ξάπλωσε στὸ πάτωμα.

Ἐξω στὸ δρόμο μιὰ φωνὴ συντάραξε τὴ γειτονιά:

— Ἐρχεται ἡ Τουρκιὰ.

Τὸ παλληκάρι ἔτρεξε στὴν πόρτα φωνάζοντας πὼς θὰ τοὺς κάψῃ. Ἡ γιαιδιά του, γρη῏ πιά κι αὐτὴ ἀδύνατη, τὸ ἔσπρωξε, κρατώντας ἓνα μπόγο ροῦχα, κι ἀκολούθησε τὶς γειτόνισσες στὸ φευγιό.

Τὸ παλληκάρι εἶδε τοῦτο τὸ χεῖμαρρο τῶν τρομαγμένων ἀνθρώπων, μπῆκε μέσα κι ἔσπρωξε τὸ γέρο.

— Παππού, ξύπνα καὶ φεύγει ὁ κόσμος.

Καμμιά ἀπάντηση.

— Ἐ παππού, δὲ μπορῶ νὰ τοὺς δάλω φωτιὰ.

Καμμιά ἀπάντηση.

Τότε τὸ παλληκάρι ἔνιωσε τὸ φόβο τῶν ἀγριμιῶν. Τὸ γερὸ του μάτι ἄστραψε.

Ἄρπαξε τὸ ἓνα χέρι τοῦ γέρου κι ἄρχισε γὰ τὸν τραβάη γιὰ νὰ ὀγοῦν ἔξω στὸ δρόμο. Μὲ δυσκολία τὸν ἔσυρε ὡς τὸ σκαλοπάτι. Μὲ τὶς χειρονομίες καὶ τὶς κραυγὲς καλοῦσε τὸν κόσμο γὰ τὴ βοήθησι. Κανένας δὲν τοὺς ἔδινε σημασία. Μιά στιγμή τὸ λειψὸ παλληκάρι κατέβηκε ἀπὸ τὸ σκαλοπάτι τῆς ξύπορτας καὶ τράβηξε τὸ γέρο στὰ μέσα τοῦ δρόμου. Καὶ στάθηκε δίπλα του.

Σὲ λίγο τέσσερα - πέντε αυτοκίνητα ξεμυτήσανε ἀπὸ πέρα. Τρέχανε διαστικὰ νὰ ὀγοῦνε ἀπὸ τὴ φτωχογειτονιά καὶ νὰ πάρουν τὶς δημοσιές. Μπροστὰ στὸν ξαπλωμένο σταμάτησε τὸ πρῶτο. Παραλίγο νὰ κτυποῦσε ἀπάνω του, τὸ δεύτερο αυτοκίνητο, ποὺ ἀκολουθοῦσε σὲ πολὺ μικρὴ ἀπόσταση. Κορνάρει. Οὔτε ποὺ τὸν κοίταξε τὸ λειψὸ παλληκάρι. Ξανακορνάρει. Κι ὕστερα ξεκουφαίνουν τὸν τόπο συνέχεια δαιμονισμένα κορναρίσματα. Τίποτε. Ὁ ὀδηγὸς τοῦ πρῶτου αυτοκινήτου κατεβαίνει κατακόκκινος ἀπὸ τὸ θυμὸ καὶ τὴ διασύνη.

—Τράβα πιδ πέρα τὸ γέρο, χαζέ.

—Βάζω φωτιά, ἔ;

Ὁ ὀδηγὸς ἔσκυψε καὶ ἄρπαξε τὸ γέρο γιὰ νὰ τὸν παραμερίση. Τὸ παλληκάρι τὸν τράβηξε ἀπὸ τὸν ἄμο.

—Ἄσε, μωρέ, τοῦ λέει ὁ ὀδηγὸς καὶ τὸν σπρώχνει.

Τὸ παλληκάρι ὄρμησε ἀπάνω του. Ὁ ὀδηγὸς τὸ ξανάσπρωξε. Τότε ἐκείνο πήγε κοντὰ στ' αυτοκίνητο κι ἔπεσε μπροστὰ στὸν τροχό. Στὸ μεταξύ σταμάτησαν μερικοὶ τὸ φευγιό τους νὰ δοῦνε τί συμβαίνει.

—Πιανοῦ εἶναι αὐτὰ τὰ δυὸ ζωντόβολα; Φωνάζει ὁ ὀδηγὸς.

Κάποιοι τὸν κοιτάξανε μὲ περιφρόνηση. Ἔνα παιδί πλησίασε τὸ ξαπλωμένο παλληκάρι καὶ τὸ ρώτησε μὲ φιλικὸ τρόπο, αὐτὸ τὸν τρόπο ποὺ ξέρουν μόνο τὰ παιδιά:

—Τί θέλεις, ρέ φίλε;

—Νὰ μᾶς πάρουν μαζί τους. Τὸν παπού. Ἐγὼ μένω νὰ θάλω φωτιά, ἀπαντᾷ κι ἀγκαλιάζει τὸν τροχὸ τοῦ αυτοκινήτου.

Οἱ δυὸ τρεῖς ἄλλοι ὀδηγοί, ποὺ μαζευτήκανε στὸ μεταξύ, συζητήσανε τὴν πληροφορία ποὺ τοὺς ἔδωσε ὁ μικρός. Καὶ συμφωνήσανε νὰ τοὺς φορτώσουνε στὸ δεύτερο αυτοκίνητο ποὺ ἦταν ἀγοραῖο κι εἶχε ἀρκετὸ χῶρο.

Τὸ παιδί, ποὺ συνομίλησε μὲ τὸ μισοπαράλυτο παλληκάρι, ἔβγαλε τὸ μοναδικὸ χαρτονόμισμά του καὶ τῶδωσε στὸν ὀδηγό.

—Ἀγόρασε τους κάτι, θεῖτε.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΦΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Ο ΠΑΠΠΟΥΣ ΜΟΥ

Ὁ παππούς μου βάδιζε κόγτρα στὸν ἀέρα μὲ ἀνοιχτὰ τὰ μάτια.
 Ὁ παππούς μου πέθανε μέσα στὸ χωράφι κοιτάζοντας τὰ πουλιά,
 τὰ πουλιά καθάρισαν τὰ κόκκαλά του ἀπ' τὸ κρέας.
 Ὁ πατέρας μου βάδιζε κόγτρα στὸν ἀέρα μ' ἀνοιχτὰ τὰ μάτια.
 Ὁ πατέρας μου πέθανε μέσα στὴν πόλη σηκώνοντας τὶς πέτρες,
 τὸ σῶμα του τὸ σκεπάσανε μὲ πέτρες...

Π Ο Ι Η Σ Η

Ὁ Γιός μου μὲ ρώτησε,
 τί εἶναι ποίηση.
 Τοῦ ἔδειξα ἓνα πουλι μὲ ἀνοιχτὰ τὰ φτερά.
 Καὶ ὅμως εἶδα πουλιά μὲ μαδημένα τὰ φτερά.
 Τοῦ ἔδειξα ἓνα δέντρο μὲ πράσινα κλαδιά.
 Καὶ ὅμως εἶδα κλαδιά στριμμένα σὲ θηλιά.
 Τοῦ ἔδειξα μιὰ γυναῖκα μ' ἓνα παιδί στὴν ἀγκαλιά.
 Καὶ ὅμως εἶδα γυναῖκες πού κρατοῦσαν
 τὶς μαχαιρωμένες κοιλιές τους.
 Στὶς παλάμες ἔκρυφα τὸ πρόσωπό μου.

Ο Δ Υ Σ Σ Ε Α Σ

Δὲν περίμενε τὸν εὐνοϊκὸ καιρὸ.
 Πλέει πάγω σὲ σπασμένα σανίδια.
 Ἀναγνωρίζει τὰ νησιά ἀπ' τοὺς μνηστήρες,
 τὶς πόλεις ἀπ' τὶς Σκαιαῖς Πύλαις.
 Στὸ τραγούδι τῶν Σειρήνων τὴ φωνὴ τῆς Πηνελόπης ἀκούει,
 στὸ στῆθος του τὴν Τρίαινα τοῦ Ποσειδῶνα.
 Πάντα πλέει πάγω σὲ σπασμένα σανίδια
 ἀπ' τὸ Δούρειο Ἴππο.

Σ Ο Υ Ν Ι Ο

Τὰ κύματα τεντώνουν τὸν ἀέρα,
 οἱ γλάροι τὸν ἐνώνουν μὲ τοὺς τένοντες τῶν βράχων.
 Οἱ κολῶνες τὸν ἥλιο σημαδεύουν.
 Ἐδῶ ὁ Ποσειδῶνας νίκησε τὴν Ἀθηνα,
 ἐδῶ ὁ Βύρωνας τὴ λευτεριά τραγουδοῦσε.
 Ἐγὼ στέχομαι σαυτὸ τὸν ἀκρωτήριο βράχο
 μὲ τὸ πρόσωπο γυρισμένο πρὸς τὴ Μακρόνησο,
 πού τὴν σκεπάζουν οἱ παράγκες γιὰ τοὺς φυλακισμένους.

ΔΕΛΦΙΚΟ

Στους πρόποδες του Παρνασσού
οι ἀχτίδες του ἡλίου πετρώσαν σάν κολώνες,
στον Λίθο της Σίδυλλας
κάποιος χάραξε την μοῖρα μου.

Οἱ Δελφοὶ ἔχουν χρώμα θυμιάματος:
Μὲ κυπαρίσσια μπαίνουν κατ' ἀπ' τὴν ζώνη του Παρνασσού,
τὰ ἔλατα θροῦζουν
ὡς πού νά καοῦν ἀπ' τίς ρίζες.

Ἡ κορφή του βουνοῦ εἶναι ἄσπρη
ἀπ' τὰ καθαρισμένα κόκκαλα τῶν θεῶν
καὶ τῶν ἀητῶν.
Σὲ λίγο τὰ σύννεφα θὰ χτυπήσουν, τὰ φθαρμένα τύμπανά τους.

ΚΟΡΕΣ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Ἐπάρχει μιὰ ὁδὸς στὸν Πειραιᾶ
πού οἱ κοπέλλες ἀνοίγουν τὰ παράθυρα
καὶ ἀπλώνουν τὰ χέρια.
Μετὰ μὲ θάλασμο ἀλείβουν τοὺς γόφους,
τοὺς μαστοὺς ἐντείνουν αἰχμηρὰ
καὶ μὲ ὄλο τὸ σῶμα μπαίνουν στὸ ρυθμὸ τῶν κυμάτων.

Ἐπάρχει μιὰ ὁδὸς λιμενικιά
γεμάτη ἀγάπη θάλασσας.

Ο ΗΝΙΟΧΟΣ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ

Στὸν Φοῖβο Δέλφη

Γονατίζω μπροστὰ σου νικητῆ
ὅπως οἱ ἄνθρωποι
ὅταν ὁ Προμηθεὺς τοὺς ἔδινε φωτιά.
Ἄπ' τὰ μάτια σου ἤθελα νὰ γνωρίσω ἐκεῖνο τὸν ἥλιο,
ἀπ' τὸ δεξί σου χέρι πού κρατᾷ τὰ ἡνία τὸ χρόνο
καὶ τὴ μοῖρα αὐτῆς τῆς γῆς.
Δὲν ὑπάρχει ἄρμα οὔτε ἄλογο.
Μόνο ἡ σκέψη σχεδὸν ἀπολλωνιακῆ
κοντινὴ ὅπως ὁ οὐρανὸς στὰ πουλιά.

Στὶς πτυχώσεις του χιτώνα μπερδεύονται οἱ σκέψεις.
Ποιανοῦ σμίλη νίκησε στοὺς Πυθικοὺς ἀγῶνες;

Δελφοί, Ἀπρίλης 1975

Ν. ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΤΟ ΦΑΝΤΑΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΜΥΘΙΚΟ ΣΑΝ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑ ΓΙΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΕΦΗΒΟΥΣ

Υπάρχουν σύγχρονα μυθιστορήματα για παιδιά και εφήβους που αν και δεν είναι παραμύθια έχουν το μαγικό και άλλα στοιχεία πολύ κοινά με τα παραμύθια.

Και μου φαίνεται κατάλληλη η ώρα να συζητηθεί εδώ, αν και αυτά τα μυθιστορήματα ανταποκρίνονται στις ανάγκες του σύγχρονου παιδιού και του εφήβου.

Δεν είναι η θέση μάλιστα ούτε ο χρόνος μας επιτρέπει να διαπραγματευτούμε με λεπτομέρειες τις διακρίσεις ανάμεσα στους διάφορους τύπους τέτοιων μυθιστορημάτων, πρέπει να πω όμως μερικά λόγια σχετικά με το θέμα που θα αναλύσω στην όμιλία μου. Δε θα ασχοληθώ με το σουρρεαλιστικό κωμικό παραμύθι όπου ο κόσμος είναι ο πάνω κάτω. Μιλώ για τα μυθιστορήματα που είναι γραμμένα με το σωστό τρόπο, δηλαδή έντελως λογικά μυθιστορήματα όπου παρόλα αυτά παρουσιάζεται ένας παράξενος κόσμος που τον χαρακτηρίζουν στοιχεία έξω από τις δικές μας εμπειρίες, που μπορεί να είναι μαγεία ή δράκοντες.

Είναι π.χ. ιστορίες από χώρες μυθολογικές όπου όλες οι σκηές διαδραματίζονται έξω από τον κόσμο που ξέρουμε. Κατά κάποιο τρόπο τέτοια μυθιστορήματα έχουν πολλά κοινά με τα παραδοσιακά παραμύθια, μάλιστα δεν έχουν τη δική τους ασάφεια. Οι χώρες με τις οποίες ασχολούνται είναι χτισμένες κανονικά και περιγράφονται με κάθε λεπτομέρεια. Συχνά υπάρχουν μαζί και χάρτες. Έκτος απ' αυτά υπάρχουν και ιστορίες όπου παρουσιάζεται ένας κόσμος της κάθε μέρας μαζί με ένα παράξενο κόσμο, υπάρχει όμως ανάμεσα σ' αυτούς τους δυο κόσμους μια έννοια. Οι ιστορίες είναι έντελως λογικές και ο καθημερινός κόσμος είναι απόλυτα κανονικός και ο παράξενος κόσμος έχει τη σφραγίδα της αλήθειας. Ακόμα είναι δυνατό ο παράξενος κόσμος να είναι μια μυθολογική χώρα όπου έχουν μεταφερθεί οι ήρωες απ' τον καθημερινό κόσμο. Και καμιά φορά ο παράξενος κόσμος υπάρχει μέσα στον καθημερινό κόσμο όπως π.χ. η κοινωνία των λιλιπούτειων, ή παράξενα παιδιά που έρχονται από άγνωστο κόσμο στο δικό μας, μάγισσες καλές ή κακές.

"Ένας κόσμος από τα περασμένα που κατά κάποιο μυστηριώδη τρόπο έχει μείνει στον κόσμο του σήμερα." Η είναι όνειρα που είναι κάτι παραπάνω από τα συνηθισμένα.

Σε πολλά απ' αυτά τα μυθιστορήματα, συμβαίνουν καμιά φορά και ταξίδια μέσα στο χρόνο. Είναι όμως και μυθιστορήματα που ένα ταξίδι είναι το μοναδικό στοιχείο τους και τους μετακινεί από τον κόσμο της κάθε μέρας. Χωρίς συζήτηση, γιατί δεν υπάρχει χρόνος, και ξέροντας πως η όρολογία των προβλημάτων έχει χρησιμοποιηθεί με άλλες έννοιες θα αναφέρω εδώ ένα μυθιστόρημα όπου κάποιος παράξενος κόσμος είναι ενωμένος με τον καθημερινό με τέτοιο τρόπο, που το σύνολο παρουσιάζεται ομοιογενές και πραγματικό. Μία φανταστική ιστορία κι' ένα μυθιστόρημα που λέει για μια μυθολογική χώρα ολωσδιόλου έξω από τον κοινό κόσμο, δηλαδή ένα μύθο.

"Έχουν ανάγκη τα παιδιά και οι έφηβοι απ' αυτούς τους τύπους των Βιβλίων; Στις αρχές του χρόνου δημοσίευσα σ'α δανικά ένα βιβλίο για παιδιά που πραγματεύεται αυτό τον παράξενο κόσμο. Σε μια εφημερίδα της Κοπεγχάγης διάβασα μια κριτική που έλεγε πως διαπρεπείς ψυχολόγοι για παιδιά σημείωναν πως τα παιδιά χρειάζονται τα βιβλία με τις μάγισσες και τις νεράιδες και πως το βιβλίο μου ενίσχυε αυτή τη γνώμη.

Δεν ξέρω τι ακριβώς είπαν αυτοί οι παιδοψυχολόγοι. Μπορεί να υποστήριξαν απλά πως τα παιδιά έχουν ανάγκη από διάφορων ειδών εμπειρίες. Π.χ. συγκινησιακές εμπειρίες μαζί με τη μάθηση και τη κριτική σκέψη. Αυτά μοιάζουν με κείνα

πού ακούμε πολύ συχνά στις σύγχρονες παιδαγωγικές συζητήσεις, δηλαδή πώς ή ισορροπημένη αρμονική και ολοκληρωμένη προσωπικότητα που ελπίζουμε να πετύχουμε, πρέπει να είναι αποτέλεσμα από συγκινησιακές και γνωστικές εμπειρίες και γιαυτό το σχολείο πρέπει να προβλέπει και για τις δυο μορφές της μάθησης. Αυτή ή σκέψη για την εκπαίδευση εκφράζεται σήμερα με διάφορες εξεζητημένες όρολογίες, μιλώντας για συγκινησιακή διαπαιδαγώγηση και τονίζοντας ένα παιδαγωγικό συνδυασμό, δηλαδή μια συνεργασία του πνευματικού με το συγκινησιακό στοιχείο. Και γώ προσωπικά υιοθετώ αυτή την άποψη. Και είναι αλήθεια πώς αυτό δεν πρέπει να εφαρμόζεται μόνο στα παιδιά μα και στους ενήλικες. Ήξάλλου τή συγκινησιακή εμπειρία μπορεί να την άντλήσει κανείς και από πολλά άλλα αναγνώσματα και όχι μόνο από τις μάγισσες και τις νεράιδες. Σα διαβάσει κανείς για μάγισσες και νεράιδες μπορεί να προσφέρει μια τέτοιου είδους εμπειρία μα είναι δύσκολο να ύποσ ηρίξει πώς γιαυτό το λόγο τα παιδιά έχουν ανάγκη ειδικά να διαβάζουν τέτοια παραμύθια. Άλλωστε ύπάρχει και ένα ψυχολογικό ζήτημα που άπλα θά το αναφέρω, έδω. Είναι πολύ γνωστό πώς ύπάρχει μια εξέλιξη στα ενδιαφέροντα του παιδιού ως προς το τι θά διαβάσει που δεν ανταποκρίνεται στην επιρροή του περιβάλλοντος μα στη έσωτερική ώριμανση για την άντίληψη της ζωής. Η ανάπτυξη ύποτίθεται πώς προχωρεί από το στάδιο όπου το μαγικό έχει μια κεντρική θέση προς το ώριμο στάδιο του ρεαλισμού. Γιαυτό λέγεται πώς το μαγικό παραμύθι άνήκει στην παιδική, την παραμυθένια όπως λένε ήλικία, που την τοποθετούν κάπου πριν από την ήλικία των οκτώ. Στο μισό δρόμο προς την ώριμανση έρχεται το στάδιο του ρεαλισμού, που ύποτίθεται πώς είναι το στάδιο όπου ή άντίληψη του κόσμου χαρακτηρίζεται σαν μίγμα μαγικού και ρεαλισμού μαζί. Σ' αυτό το στάδιο που τοποθετείται κάπου μεταξύ 8 και 12 χρόνων θεωρείται πώς τα φανταστικά παραμύθια είναι ιδιαίτερα κατάλληλα για αναγνώσματα. Ίσως θά έπρεπε να τονίσουμε πώς τις φανταστικές ιστορίες τις δρίσκουμε στη λογοτεχνία και για τους ενήλικες. Σαν συνέχεια με τα προηγούμενα μπορούμε να πουμε πώς το μυθολογικό παραμύθι πρέπει να είναι ιδιαίτερα κατάλληλο για τα παιδιά που ονομάζουμε της παραμυθένιας ήλικιας. Ξέρουμε όμως πώς είναι επίσης αγαπητό στους νέους που είναι πάνου από την ήλικία αυτή και ακόμα στους ώριμους αναγνώστες.

Με άλλα λόγια είναι πολύ άπλο να ύποστηρίξουμε το φανταστικό και το μυθολογικό παραμύθι σαν ανάγνωσμα για το παιδι που ή σκέψη του έχει κάποια συγγένεια μ' αυτά τα βιβλία. Δεν πρέπει να με παρεξηγήσετε. Δέ θέλω να πω πώς τα παιδιά δεν πρέπει να διαβάζουν τέτοια παραμύθια ούτε λέγω πώς δεν ύπάρχει ενδιαφέρον ανάμεσα στους νεαρούς αναγνώστες γιαυτά. Θέλω μόνο να πω πώς δεν ύπάρχει ειδικός λόγος τα παιδιά να διαβάζουν μόνο φανταστικά και μυθολογικά παραμύθια. Πραγματικά το ζήτημα δεν είναι το πόσο μικρός πρέπει να είναι κανείς για να έχει αφήσει πίσω του την ήλικία της μαγείας, μα πόσο μεγάλος πρέπει να είναι για να καταλάβει αυτά τα μυθιστορήματα και σε μερικές περιπτώσεις να μην τρομάξει, από το μυστήριο τους. Άν θέλουμε να παραδεχτομε, και νομίζω πώς είναι σωστό, αν και ύπάρχει διαφορά γνώμης ανάμεσα στους παιδοψυχολόγους, πώς το μαγικό είναι κάτι που μαθαίνεται και δεν είναι ξεφυτο στην ανθρώπινη ψυχή, τότε είναι πολύ πιο εύκολο το διάβασμα του βιβλίου με μαγικό περιεχόμενο αν ο αναγνώστης έχει διαβάσει και προτύτερα τέτοια βιβλία. Έτσι ή γνώση είναι έδω μια προϋπόθεση για με κείνη της ρεαλιστικής λογοτεχνιας. Διαφορές στις γνώσεις για την έσκηση του μαγικού, μπορεί στην πραγματικότητα να είναι ένας λόγος για τή διαφορά του ενδιαφέροντος για τα δύο είδη λογοτεχνιας που συζητούνται έδω και σε διάφορες άλλες χώρες.

Όσοσο στο ζήτημα αν οι αναγνώστες είναι αρκετά μεγάλοι για να καταλάβουν και να μη τρομοκρατηθούν χωρίς λόγο, είναι πολύ πιθανό πώς δεν μπορεί να άπαντη-

σουμε με ένα ναί ή μ' ένα όχι. Οί φανταστικές και μυθολογικές ιστορίες διαφέρουν ή μιὰ από τήν ἄλλη τόσο πολύ, ὥστε προσαρμόζονται ἀνάλογα γιά τούς μικρούς ἀναγνώστες. Θέμα «παιδί» δέν ὑπάρχει. Γιατί ὅλα τὰ παιδιά ἔχουν προσωπικότητα τὸ ἴδιο ὅπως και οἱ μεγάλοι και πολύ συχνά διαφορετική τὸ ένα ἀπό τὸ ἄλλο.

Ἡ ἀνάγκη γιά μιὰ φανταστική ή μυθολογική ἱστορία δέν μπορεῖ νὰ εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπό ἀποκτημένη ἀνάγκη. Ἀλλά ἂν στούς νεαρούς ἀναγνώστες ἀρέσουν αὐτοῦ τοῦ τύπου τὰ διβλία φυσικά μποροῦν νὰ τὰ ἔχουν και γιαιτὸ τὸ λόγο πρέπει νὰ ἐκδίδονται. Καί οἱ μεγάλοι ὅπως ἐγώ, πού τὰ ἀγαποῦν και οἱ ἴδιοι, πρέπει νὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ κάνουν τούς νεαρούς ἀναγνώστες νὰ ἐνδιαφέρονται γιά τέτοιες ἱστορίες. Ἀλλά κι' αὐτὸ εἶναι ἕνα ζήτημα στό ὁποῖο πρέπει νὰ ἀπαντήσουμε. Τὸ περιεχόμενο αὐτῶν τῶν διβλίων ἔχει πραγματικά κάτι γιά τούς νεαρούς ἀναγνώστες;

Πρὶν ἀπό πολλά χρόνια, ἀκουσα ἕνα Σουηδὸ ὁμιλητὴ νὰ διαβάξει τὸ συμπέρασμα πὺς στήν ἐποχή πού ἡ ἀνάγκη εἶναι τόσο μεγάλη, εἶναι ὀλοφάνερο πὺς δέν πρέπει νὰ δίνουν στά παιδιά νὰ διαβάσουν παραμύθια. Ἡ σουηδική λέξη πού μεταχειρίστηκε σήμαινε «παραμύθια» μὰ μπορεῖ ἐπίσης ὅπως ἡ ἐγγλέζικη, νὰ σημαίνει και τὸ «ψεύτικο», τὸ ἀπατηλό, κείνο πού ξεγελάει. Οἱ νέοι ἄνθρωποι ἔχουν ἀνάγκη νὰ μαθαίνουν. Καί ἀσφαλῶς τὸ ἔχουν ἀνάγκη. Τὸ ζήτημα εἶναι μόνο ποῖο εἶναι ἀπό κείνα πού παίρνουν τὸ πιδ σημαντικό. Παραδέχομαι πὺς χρειάζεται νὰ μαθαίνουν γιά τὸν κόσμο μας και γιά ὅλα τὰ προβλήματα πού συμπεριλαμβάνουν ἀκόμα και τὸν ἑαυτὸ τους. Μποροῦν οἱ φανταστικές και οἱ μυθολογικές ἱστορίες νὰ τούς δόσουν τέτοιες γνώσεις. Θὰ ἤθελα σχετικά μ' αὐτὰ νὰ ξεχωρίσω τὸ ρεαλιστικὸ ἀπό τὸ νατουραλιστικὸ. Ὑπάρχει μιὰ διάθεση νὰ πιστεύουν πὺς ἕνα μήνυμα μπορεῖ νὰ παρουσιαστεῖ μόνο μὲ τὴν ρεαλιστική λογοτεχνία δηλαδή, μὲ τὸ φωτογραφικὸ τρόπο τῆς παρουσιάσεως. Ὁ ρεαλισμός ὅμως και ὁ νατουραλισμός δέν μποροῦνε νὰ χρησιμοποιηθοῦνε ὡς συνώνυμα. Ἄν μιὰ ἱστορία ἔχει νὰ πει κάτι γιά τὴν ἐσωτερική ζωὴ ἢ γιά τὰ γύρω τοῦ ἀναγνώστη, μπορεῖ νὰ ὀνομαστεῖ ρεαλιστική. Ἐνας μῦθος π.χ. μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι ἀληθινὸς μὰ δέν εἶναι κατ' ἀνάγκη και ψεύτικος. Γιατὸ οἱ φανταστικές και οἱ μυθολογικές ἱστορίες δέν μπορεῖ νὰ θεωροῦνται ἀντίθετες στήν πληροφοριακή λογοτεχνία. Κατὰ κάποιον τρόπο ὑπάρχει πάντα μιὰ νατουραλιστική πλευρὰ σὲ τέτοιου εἴδους ἱστορίες.

Οἱ ἴδιοι οἱ ἥρωες, τὰ προβλήματα τους και οἱ σχέσεις τους μὲ τούς ἄλλους μπορεῖ νὰ περιγράφονται μ' ἕνα νατουραλιστικὸ τρόπο ὅπως και στή νατουραλιστική λογοτεχνία. Μὰ ἀκόμα και ὁ μῦθος και ὁ μαγικὸς κόσμος μπορεῖ νὰ μεταφέρει μηνύματα πού ἀφοροῦν τὸν ἀναγνώστη. Δέν μιλῶ γιά τίς ἐνδείξεις πού βάζουν οἱ συγγραφεῖς. Αὐτὲς εἶναι πολύ συχνά ἀσήμαντες γιά νὰ μὴν ποῦμε ἀχρείαστες ἢ ἀτυχεῖς. Οἱ ἱστορίες τῶν παράξενων κόσμων πληροφοροῦν μὲ ἄλλο τρόπο. Κατὰ κάποιον τρόπο ὁ παράξενος κόσμος εἶναι ὁ δικὸς μας. Στὸν παράξενον δρῖσκουμε ἀνθρώπινα χαρακτηριστικά και ἀνθρώπινη δράση. Μπορεῖ νὰ κάνουν τὸν ἀναγνώστη νὰ γνωρίσει τὰ δικά του χαρακτηριστικά και τὴ δική του προσωπικότητα. Ὅτι στήν ἐπιφάνειά φαίνεται ὡς ἀγάπη γιά τὴν περιπέτεια, μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ ἱκανότητα τοῦ ἀνθρώπου νὰ δράση σὲ ἐπικίνδυνες και δύσκολες καταστάσεις. Τὰ προβλήματα τοῦ παράξενου κόσμου μπορεῖ νὰ εἶναι ἠθικά προβλήματα. Ἡ ἰδεολογία τους ἀκόμα και ἡ μεταφυσική τους μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ δική μας ἰδεολογία και ἡ δική μας μεταφυσική.

Εἶναι πιθανὸ οἱ φανταστικές και μυθολογικές ἱστορίες νὰ ἔχουν μεγαλύτερες πιθανότητες γιά ὑποδείξεις ἀπό τὰ νατουραλιστικά μυθιστορήματα. Αὐτὸ φυσικά τὸ ἔχουν πεῖ πολλοὶ πρὶν ἀπό μένα. Ἀξίζει νὰ ἀναφαίρουμε τὰ σχόλια τῆς συγγραφέως παιδικοῦ Βιβλίου Πηγελόπης Φάρμερ πού λέει πὺς — Τὸ νὰ ἐξετάζει κανεὶς τὰ προβλήματα τῆς ἀνάπτυξης και τῆς ἀλλαγῆς τοῦ ἀνθρώπου στό «Μεσονύκτιος κήπος τοῦ Τόμ» θὰ δεῖ πὺς μένει μακριὰ ἀπό τὰ παιδιά σὲ κάθε ἄλλο εἶδος, και ἀμφιδάλλει ἂν θὰ βρεθεῖ ἕνα τέτοιο κομμάτι σὲ ρεαλιστικὸ ἔργο γιά τούς ἐφήδους. (μὲ τὴν

έκφραση αυτή έννοει χωρίς άμφιβολία τὸ νατουραλιστικὸ ἔργο), ποὺ νὰ λέει παραπάνου ἀπὸ τὸ ἕνα τέταρτο γιὰ τὴν ἐφηβεία ἀπ' ὅσα λέει «Ἡ ὕπηρεσία τῆς Κουκουβάγιας».

Οἱ φανταστικὲς καὶ μυθολογικὲς ἱστορίες δὲν εἶναι ὁ καλύτερος τρόπος φυσικὰ γιὰ νὰ μεταδοθοῦν ἐγκυκλοπαιδικὲς γνώσεις. Ἔχουν ὅμως ἄλλες δυνατότητες. Εἰδικὰ ὅταν δὲν τὸ τονίζουν πολὺ φανερά μποροῦν νὰ ποῦν πολλὰ γιὰ τὰ ἀνθρώπινα ὄντα, γιὰ τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ τὰ προβλήματα μας, γιὰ τὰ ἰδανικὰ καὶ τίς ἐλπίδες μας. (15ον Διεθνὲς Συνέδριο IBBY)

GOTE KLINGBERG

PAPP ARPAD

ΤΕΣΣΕΡΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΕΠΙΔΑΓΓΡΟΣ

Τεράστιο, σιωπηλὸ κοχύλι.
Μάταια τεντώνεις τὴν ἀκοή σου
Μονάχα σὶ γρύλοι —
μονάχα τὸ βογγητὸ τῆς θάλασσας τοῦ ἴδιου τοῦ αἵματός σου.

ΑΡΤΟΝΑΥΤΕΣ

Τὸ τσοῦρμιο νέο ἦταν ἐκεῖνο, τί συντρόφοι,
σὲ τέτοιαν ἔξοχη περιπέτεια τένοντες καὶ νεῦρα τεντωμένα
καὶ σὰ νὰ φούσκωνε ἀνεμίζοντας ἐκεῖνο τὸ λευκὸ πουκάμισο
ποὺ θύελλα μέσα του ἦ Λευτεριά καὶ τὴ σηκώναμε ψηλά
σὰν μιὰ μπαντιέρα.
Νιότη ἀνυπόμονη θεομπαίχτρα
πῶς ἀσωτεύεις μὲς τὴ νύχτα τὰ μισοαχρισμένα σου ἄστρα
θὰ σὲ ἱκανοποιούσε τὸ τάγμα τοῦ Χρυσόμαλλου Δέρατος
καὶ τὸ χρυσόμαλλο δέρας τῆς γυναίκειας μέσης;

ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΕΝΟΣ ΙΕΡΟΣΚΟΠΟΥ

Καὶ ἐπιπλέον, Κύριε,
μολονότι δὲν ἐξοδεύτηκαν λιγότερ' ἀπὸ τριάντα χρόνια
γιὰ νὰ μάθω τὴν τέχνη,
σήμερα πουλιοῦνται τὰ κοτόπουλα στὶς ἀγορὲς
χωρὶς ἐντόσθια.

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ ΣΤΟΥΣ ΠΕΙΝΑΣΜΕΝΟΥΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΜΑΣ

Ἔχουμε στείλει τίς σωτήριες ἰδέες μας
καὶ τίγλες καὶ θεῖα μετάληψη κάτω πιδὸ πολὺ ἀπὸ σχέδια
Βαστάτε!

(Ἀπὸ τὸ Ἰταλικό)

Μετ. ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ

ΜΑΚΡΥΣ Ο ΛΑΚΚΟΣ Π' ΑΝΟΙΞΕ ΚΑΙ ΚΛΕΙ ΤΟ ΓΙΓΑΝΤΑ ΜΟΥ

Πρόκειται για τὸ γνωστὸ στίχο τοῦ Δ. Σολωμοῦ, τὸ μόνο ποῦ μπόρεσε νὰ μεταφέρει στὰ ἑλληνικὰ ἀπὸ τὸ πεζὸ ἰταλικὸ σχεδιάσμα *La Madre Greca* — Ἑλληνίδα Μητέρα. Τὸ ποίημα ἀνήκει στὴν τελευταία δεκαετία τοῦ Σολωμοῦ, 1847—1857 τότε ποῦ, κατάκοπος ἀπὸ τὸν ἀγῶνα του νὰ ὑποτάξει τὴ γλῶσσα, ἐπανέρχεται ἐκεῖ ἀπ' ὅπου ξεκίνησε· σὲ ἰταλικά ποιήματα, σὲ στίχο ἢ σὲ πεζὸ σχεδιάσμα, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ τὰ μεταφέρει ἀργότερα στὰ ἑλληνικά, ἂν ὁ Θεὸς τοῦ ἔδινε καιρὸ καὶ κόπο.

Τὸ ὄραμά του, ὅπως τὸ ξεκαθάρισε στὰ χρόνια τῆς ἀκμῆς, δὲν ἦταν δυνατό νὰ χωρέσει στὰ ἑλληνικὰ τῆς ἐποχῆς του· οὔτε βέβαια καὶ τὰ σημερινά, ἀπλῶς τὸ πρόβλημά του θὰ ἴταν λιγότερο ὀξύ. Τὸ μέγεθος ὅμως ἐνὸς ὄραματος δὲν μετρίεται πάντα μὲ τὸ πλάτος, κάποτε μετρίεται μὲ τὸ βάθος. Κι ὅταν οἱ περιστάσεις σοῦ ἀπαγορεύουν τὸ πλάτος, ἀναγκαστικά καταφεύγεις στὸ βάθος. Αὐτὸ ἔκαμε ὁ Σολωμὸς, ἀποφασιστικά, ἀδιάλλαχτα. Γι' αὐτὸ καὶ κάθε ἀπόσπασμα ἢ κι ἕνας μεμονωμένος στίχος περιέχουν συμπυκνωμένη ποιητικὴ ἐνέργεια ποῦ ἔχει τὴν αὐτάρκεια ἐνὸς ὀλοκληρωμένου ὄραματος· ὅπως ἀκριβῶς ἕνα ἄτομο εἶναι, στὴ δομὴ καὶ στὴν ἐνέργειά του, μὴ μικρογραφία ἐνὸς ἡλιακοῦ συστήματος.

Τὸ μέσο μὲ τὸ ὁποῖο ὁ Σολωμὸς κατάφερε νὰ δαμάσει τὰ ὄραμάτα του εἶναι ἡ στερεότητα τῆς δομῆς, ποῦ τὴ συνιστοῦν βασικά δυὸ στοιχεῖα. Ἡ ἀσφάλεια στὴν ἐπιλογή τῆς καιρίας λέξης, ἐπειδὴ ξεκινᾷ πάντα ἀπὸ τὴ φυσικὴ δύναμη τῆς δημοτικῆς. Κι ἡ ἀσφάλεια τοῦ δεκαπεντασύλλαβου, ἔτσι ὅπως τὸν ἀνυψώνει πάνω ἀπὸ τὸν κρητικὸ καὶ τὸ δημοτικὸ ποῦ ὑπῆρξαν τὰ γερά θεμέλια. Πρῶτα μὲ ρίμα, ποῦ φτάνει στὸ ἀπόγειό της μὲ τὸν «Κρητικὸ», ὄχι τυχαῖα, κι ὕστερα χωρὶς αὐτὴν. Μὲ σταθερὸ ἰαμβικὸ βᾶδισμα ποῦ διαιρεῖται, μὲ τὴν τομὴ στὴν ὄγδοη συλλαβή, σὲ δυὸ μικρότερα. Ἐνα εἶναι τὸ βῆμα τοῦ σολωμικοῦ δεκαπεντασύλλαβου, μὲ δυὸ πατήματα στὴν ἀρχὴ καὶ στὸ τέλος τοῦ στίχου· τὸ ἐνδιάμεσο στὴν ὄγδοη εἶναι ἐνάερο, δὲν ἀγγίζει τὸ μουσικὸ ἔδαφος.

Μακρὺς ὁ λάκκος π' ἀνοίξε καὶ κλεῖ τὸ γίγαντά μου.

Ὁ στίχος εἶναι βέβαια καθαρὸς στὴν ἐπιφάνειά του, γι' αὐτὸ καὶ τὸ βάθος του εἶναι ὁρατὸ ὡς ἕνα βαθμὸ. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα εἶναι ζήτημα δικῆς μας ὁρασης. Κι ἀπλῶς γιὰ νὰ τὴν ἐνδυναμώσουμε, χρειάζεται νὰ ἐντάξουμε τὸ στίχο μέσα στὸ πλαίσιο ἀπ' ὅπου προέρχεται· τὸ ποίημα Ἑλληνίδα Μητέρα, ποῦ ὁ στίχος τὸ συνοφίζει δλόκληρο μὲ μαθηματικὴ ἀκρίβεια.

Μία νεαρὴ μητέρα χάνει τὸν ἄντρα της στὸν ἱερὸ ἀγῶνα, σχεδὸν ταυτόχρονα μὲ τὴ γέννηση τοῦ ἀγοριοῦ· τους. Τὸ χρέος της, νὰ κάμει τὸ βρέφος ἄντρα ν' ἀντικαταστήσει τὸ νεκρὸ πατέρα σὲ μιὰ μάχη ποῦ θὰ συνεχίζεται γιὰ πολὺ, ἀφοῦ στὰ ἐνδιάμεσα 15—20 χρόνια, ὅσα χρειάζονται νὰ μεγαλώσει τὸ παιδί, δὲ φαίνεται ἐλπίδα — δὲν ὑπάρχει μᾶλλον φόβος — ὅτι θὰ σταματήσει ἡ μάχη. Ἡ παιδαγωγικὴ, ἄς ποῦμε, μέθοδος ποῦ ἐφαρμόζει εἶναι καθαρὰ λακωνικὴ καὶ χωρίζεται σὲ τρία στάδια, ποῦ ἀντιστοιχοῦν στίς τρεῖς φάσεις τῆς χρονικῆς διάρκειας. Τὸ πρῶτο ἄρχισε πρὶν, μὲν γινῆθηκε τὸ παιδί (ἂν γεννήθηκε ὀρφανὸ) ἢ μὲν σκοτώθηκε ὁ πατέρας του, κι εἶναι ἡ σκηνοθεσία τοῦ χώρου μέσα στὸν ὁποῖο θ' ἀνδρωθεῖ. Ἐνα δωμάτιο ἀπὸ τὸ ὁποῖο ὁ ποιητὴς ἔντεχνα ἀφαιρεῖ ὅλα τὰ ἀντικείμενα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κούνια μὲ τὸ βρέφος· ἀκόμα κι ὁ τοῖχος μὲν ἔξυπακούεται ἀπὸ τὸ «κρέμεται» — τὸ σπαθὶ κοντὰ στὴν κούνια. Αὐτὸ τὸ σπαθὶ πρωταντικρῶς τὸ βρέφος ἀπὸ τὴ στιγμὴ π' ἀνοίγει τὰ μάτια του, αὐτὸ θὰ εἶναι τὸ μοναδικὸ παιχνίδι του· σ' ἕνα δωμάτιο χωρὶς τοίχους ἢ, ἂν ἔχει, μ' ἀνοιχτὰ παράθυρα· ἡ μάχη γίνεται πολὺ κοντὰ, τὸ σπῆτι λὲς κι εἶναι στὴ μέση της. Τὸ δεύτερο στάδιο γίνεται τώρα κι εἶναι τὸ ἡρωικὸ νανούρισμα τῆς νεαρῆς

μητέρας· τόσο φοβερό, αφού αντί να εϋχεται ένα ανθόσπαρτο μέλλον για τὸ μονάκριβο παιδί και για τὸν ἑαυτό της — ὅπως γίνεται στὰ ναουρίσματα — οὐσιαστικά εϋχεται, ἀξιώνει μᾶλλον τὸ θάνατό του. Ἐνα ναούρισμα σκληρό, ἀνάλογα τραγουδισμένο, μὲ ἀνάλογες ἐκφραστικές ἀνταυγείες και χειρονομίες· και ἀσπρόμαυρο σχῆμα — τὸ μαῦρο φόρεμα, ἢ λευκότητα τοῦ προσώπου και τῶν χειρῶν. Τὸ τρίτο στάδιο εἶναι ἡ συνέχεια τοῦ δεύτερου και ἐνώνει τὸ παρὸν μὲ τὸ μέλλον. Τὸ βρέφος δὲν ἀποκοιμείται ὅπως θὰ ἔπρεπε· οὔτε τρομάζει, ὅπως θὰ περιμέναμε. Ἀπλῶς χαμογελά· ὄχι στὰ χεῖλη, ἀλλὰ μέσα ἀπὸ τὸ βλέμμα του — μὲ τὴ σοβαρότητα ἐνὸς ἀντρα ποῦ ἔχει ἀπόλυτη συναίσθηση τοῦ χρέους του. Κατάλαβε. Ἀναποκρίθηκε. Γι' αὐτὸ και ἡ μάνα του, ἀπάνω στὸν ἐνθουσιασμό της, θ' ἀρπάξει λέει τὸ βρέφος αὐτὴ τὴ στιγμή για νὰ τὸ πάρει ἐκεῖ ποῦ γίνεται ἡ μάχη· εἶναι πιά ἔτοιμο νὰ βαφτιστεῖ τὴν πατρική ἀρετὴ μέσα στοὺς καπνοὺς της. Τὸ ποίημα σταματᾷ ἐδῶ. Τέλειωσε τὸ ναούρισμα. Εἶναι ἡ ὥρα της πράξης. Καὶ δὲν ἔχουμε καμιά ἀμφιβολία πῶς ἡ μητέρα θὰ πράξει αὐτὸ ποῦ εἶπε.

Η ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΜΗΤΕΡΑ

(Μετάφραση ΛΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΗ)

Κρέμεται κοντὰ στὴν κούνια τὸ σπαθί, μωρό μου ποῦ κοιμᾶσαι, ὅμως τὸ χέρι ποῦ τὸ ἔσφιξε για τὴ νίκη δὲν εἶναι πιά μαζί μας. Μακρὺς εἶναι ὁ λάκκος ποῦ σκέπασε τὸν ἀγαπημένο μου γίγαντα. Δίχως αὐτόν, σὲ λαγκάδια και σὲ βουνά, ἀρμενίζουνε οἱ καπνοὶ τῶν ἀκατάπαυστων μαχῶν. Μὰ ἡ ξενοιασιά τοῦ μικροῦ κορμιοῦ, ποῦ τὸ κουναρίζει τὸ χέρι μου, θὰ γίνῃ αὔριο δύναμη κυβερνημένη ἀπὸ τὸ νοῦ, κι' ἔτσι θὰ εἶναι τὸ στήθος πλέρια σκληραγωγημένο για ν' ἀντιβῆ στὶς σαῖτιές της μοίρας. Ἀστέρευτη εἶναι ἡ φαρέτρα της, δὲν τὴν ἀδείαζει ὅμως ἀπάνω σὲ δολούς. Τὰ χτυπήματά της πέφτουνε βροχὴ ἀπάνω στὶς κορφές τῶν ἀντρωμένων· κι' αὐτοὶ, ἀτράνταχτοι ἐκεῖ, δείχνουνε μὲς στὴ μάχη πῶς βαστοῦνε ἀπὸ θεϊκὴ γενιά. Τὸ καθεὶ νὰ χάσης, τὴ χαρά, τὰ πλοῦτη, τὰ βασίλεια· ὅλα νὰ τὰ χάσης, τίποτα δὲν εἶναι, ἀν' ἡ ψυχὴ μένει στητὴ και ὀλόρθη. Θωρεῖ αὐτὴ γύρω της ὅλα τὰ χαλάσματα τῆς γῆς και χαμογελά, και τὰ χαλάσματα ἀνθίζουνε ἀγάλια ἀγάλια, ἀνθίζουνε παντοῦ, ὡς και στὸν τάφο. Μὰ κι' ἐκεῖ ἀκόμα, μέσα στὴ σκοτεινὴ στάχτη, θρασομανὰ τὸ λουλουδάκι τῶν Ἑλλυσίων. Βιάσου, ἀγαπημένο βάρος τοῦ κόρφου και τῆς ἀγκαλιάς μου, νὰ γίνῃς βάρος τρομερὸ ἐκεῖ ὅπου θρουχίζουνε οἱ χεῖμαρροι τοῦ ὄχτροῦ. Μὰ δὲ θὰ σφίγγεται πιά γύρω στὸ λαμὸ μου τὸ χέρι σου, παρὰ στὴ σπάθα τούτη τοῦ ξολοθρεμοῦ. Ἔτσι, οἱ δυνάμεις τῆς μοίρας, ὅς εἶναι και μεγάλες, κι' ἀν σκοτωθῆς, θὰ εἶναι σὰν τὰ κουνήματα τῆς κούνιας ποῦ τώρα σὲ ἀποκοιμίζουν. Βιάσου νὰ μεγαλώσης, ἀλλιῶς θὰ μείνης δίχως μάνα. Θὰ ζώση ἐκείνη τὸ σπαθί στὸ θυζὶ ἀποκάτω. Φλάμπουρο και σπαθί, ψυχὴ και νίκη. Γρικῶ μέσα μου τὴ ψυχὴ τοῦ πατέρα σου. Βλέπω νὰ μὲ ζώνουνε χίλιες Ἀμαζόνες. Ἄντρες ἢ γυναῖκες, κανεὶς δὲ θὰ ρωτᾷ πάνω στὴ μάχη. Κοίτα τοὺς λάκκους — μὰ και τί μπορεῖς ἐσὺ νὰ δῆς. Ἄμετροι λάκκοι γέμισαν ἀπὸ τοὺς νεκροὺς μας· πέφτουνε τὰ κορμιά, μένει ὅμως τὸ ἔργο για τὴν πατρίδα. Ὅλα τὰ στήθια ἔχουνε μιὰ μόνο πνοή, κι' αὐτὴ ξεχύνεται σὲ καθολικὴ φλόγα πολέμου, ποῦ ἀγκαλιάζει τίς στεριές και τίς θάλασσες, ποῦ τυλίγει κι' ἐσένα και κάνει νὰ χοροπηδᾷ ἡ κούνια σου. Ὡ, χοροπήδα, κούνια, καλορίζικο προμάντεμα για τὰ μελλούμενα. Καλόγνωμα ἢ τύχη μου μοῦ χαμογελά· γιατί τώρα δὲ ἀνασηκώνονται οἱ σκέπες τῶν ἀκριβῶν ματόφυλλων κι' ἀφήνου νὰ φανῆ τὸ χαμόγελο τῆς ματιᾶς, δειλῆς και τρομαγμένης μπροστὰ σὲ ὅλα, ἐξὸν σὲ μένα. Ἔλα, ἀκριβὸ ελαστάρει τῶν σπλά-

χων μου· θέλω νά ξεμακρύνω μὲ μεγάλα δῆματα ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦτο μιά στιγμή, γιὰ νά σοῦ γιγίξῃ τὸ μέτωπο ὁ καπνὸς τῆς μάχης καὶ ν' ἀνασάγῃς πλατιά, τῇ μυρουδιᾷ τῆς μπαρούτης τοῦ ξολοθρεμοῦ.

**

Μακρὸς ὁ λάκκος π' ἀνοιξε καὶ κλεῖ τὸ γίγαντά μου.

Μέσα ἀπὸ τὸ στίχο δίνεται συνοπτικὰ τὸ ἱστορικὸ μέγεθος τοῦ νεκροῦ ἄντρα ὅπως διαμορφώνεται μέσα στὰ χρονικὰ πλαίσια τοῦ παρελθόντος, τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος· στὴν ὄντολογικὴ του ὑπαρξῆ, τὴν οὐσία του, χωρὶς βιογραφικὲς λεπτομέρειες. Ὁ ἀόριστος «ἀνοιξε» ξεκινάει βέβαια ἀπὸ τὸ παρελθόν, γιὰ νά συνεχισθεῖ ὁμως στὸ παρὸν πού, ἐνισχυμένο ἀπὸ τὸ ἐνεστωτικὸ «κλεῖ», προεκτείνεται στὸ μέλλον. Ὁ νεκρὸς προσδιορίζεται στὸ μέγεθός του ἀπὸ τὶς λέξεις «γίγαντας», «μακρὸς», «λάκκος». Οἱ δύο πρῶτοι περιγράφουν τὸ μῆκος, δηλαδὴ τὸ ὕψος του· ἡ τρίτη τὸ πλάτος καὶ τὸ βάρος του. Τὸν κλεῖ ὄχι ἕνας συνηθισμένος ξέθαθος τάφος, ἀλλὰ ἕνας λάκκος μὲ ἀπροσδιόριστο βάθος καὶ ἀνοιγμα· πού δὲν τὸν ἀνοιξαν ἀνθρώπινα χέρια — μόνος του, μὲ τὸ πέσιμο τοῦ νεκροῦ ἀνοιξε. Ἔτσι ὅπως συμβαίνει πάντα στοὺς ἐπικοὺς ἀγῶνες κι ὄχι ὅπως γίνεται στὴν τραγωδία πού τὸν ἀνοίγουν τὰ δικὰ μας χέρια, δηλαδὴ τὰ λάθη μας. Γιὰ νά κατανοηθεῖ καλύτερα τὸ αὐτόματο ἀνοιγμα τοῦ λάκκου, χρειάζεται νά συσχετίσουμε τὸ στίχο μὲ τὸ ὑπόλοιπο ποίημα στὴ βαρυσήμαντη εἰκόνα τῆς μοίρας.

Αὐτὴ ἀπὸ τὸ δικό της ὕψος ρίχνει τὰ βέλη της βροχῆ, ὄχι σὲ ὁποιοδήποτε παρὰ μονάχα στοὺς ἀντρειωμένους — «στὶς κορφές τῶν ἀντρειωμένων» πού μολαταῦτα μένουν «ἀτράνταχτοι ἐκεῖ». Κάποτε ὡστόσο ἔρχεται ἡ στιγμή πού πέφτουν. Κι ὁ γίγαντας τοῦ στίχου, καθὼς ἔπεφτε, τράνταξε μὲ τὸ βάρος του τὴ γῆ πού ἀναγκάστηκε ν' ἀνοίξει γιὰ νά τὸν δεχτεῖ. Αὐτὸ εἶναι τὸ παρελθόν τοῦ ἥρωα. Τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον του ὑπάρχουν μέσα στὴ λέξη «κλεῖ», ὅπου περιχλείεται ἀπιαστο μυστήριο. Ὁπτικὰ ἡ λέξη δείχνει ἕναν κλειστὸ τάφο. Ἀλλὰ ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐδῶ δὲν πρόκειται γιὰ τάφο ἀλλὰ γιὰ λάκκο, καὶ δὲν νοεῖται λάκκος ξέθαθος ἢ κλειστός, ἢ ἴδια ἡ λέξη κλεῖ, ἠχητικὰ, κραδαίνει τὸ λάκκο. Τὸ κλεῖ περιέχει δύο εἰ κι ὅσο καὶ νά τὰ συμπίεσουμε εἶναι ἀδύνατο νά τὰ περιορίσουμε σ' ἕνα ξερό εἰ. Ἀναγκαστικὰ θὰ ποῦμε κλεῖ—εἰ. Κι ἔτσι ὅπως ἀνοίγοκλείει τὸ ρῆμα, ἀνοίγοκλείει καὶ ὁ λάκκος. Πράγμα πού σημαίνει ὅτι ὁ νεκρὸς πού κρύβει μέσα του δὲν εἶναι καὶ τόσο νεκρὸς. Μιά δυνατὴ ἀνάσα, μιά παλλόμενη καρδιά, ἀνοίγοκλείει τὸ λάκκο καὶ δὲν τὸν ἀφήνει νά γίνει κλειστὸς τάφος. Ἔτσι προεκτείνομαστε στὸ μέλλον τοῦ νεκροῦ. Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἀθανασία πού ἔχει ἤδη ἐξασφαλίσει, τυπικὰ, καὶ μέσα στὸ σχῆμα τοῦ ποιήματος, ἐκεῖνο πού τὸν κρατεῖ ἀκόμα ζωντανὸ εἶναι ἡ ἀγωνία του πότε θὰ βρεθεῖ ὁ ἀντικαταστάτης του στὸν ἐπικὸ ἀγῶνα ἐνάντια στὴ μοίρα· σ' αὐτὸν θὰ μεταδώσει τὴν καρδιά του καὶ τότε μόνο θὰ κοιμηθεῖ. Τὸ ζήτημα εἶναι πῶς θὰ γίνει αὐτό, ἀφοῦ ὁ ἴδιος εἶναι τυπικὰ νεκρὸς κι ὁ ἀντικαταστάτης του θρέφος ἀκόμα. Τὴ λύση δίνει ἡ τελευταία λέξη τοῦ στίχου, τὸ «μου». Αὐτὴ πρῶτα ἐξανθρωπίζει τὰ ὑπεράνθρωπα. Ὅλα ὅσα εἶδαμε — ὁ γίγαντας, ὁ μακρὸς λάκκος — χωρὶς νά χάνουν τίποτα ἀπὸ τὸ μέγεθός τους, μὲ τὸ «μου» μεταφέρονται μέσα στὴν καρδιά τῆς μητέρας. Αὐτὴ εἶναι ὁ λάκκος π' ἀνοιξε μὲ τὸ πέσιμο τοῦ γίγαντα, οἱ παλμοὶ της τὸν κρατᾶνε ἀκόμα ζωντανό, καθὼς κι ἡ ἀγωνία της νά τὸν μεταδώσει στὸ θρέφος. Ἔτσι ἡ μητρικὴ καρδιά γίνεται τὸ ζωντανὸ παρὸν τὸ ὅποιο ἐνῶναι τὸ παρελθόν μὲ τὸ μέλλον, τὸ νεκρὸ πατέρα μὲ τὸ θρέφος. Γιατὶ ἡ μητέρα τοῦ ποιήματος δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴ Μητέρα - Ἑλλάδα στὴν αἰώνια ἱστορικὴ της διάρκειά. Γι' αὐτὸ κι ὁ στίχος, ὅπως καὶ τὸ ποίημα, δὲν καθορίζουν τόπο καὶ χρό-
νο, δηλαδὴ πού καὶ πότε γίνονται τὰ δρώμενα.

**

Στὸ στίχο αὐτὸ συνοψίζονται, μπορούμε νά ποῦμε, οἱ δύο ἀποφασιστικὲς ἐπιδρά-

σεις που δέχτηκε ο Σολωμός από την κρητική και δημοτική ποίηση, κι ο βαθμός στον οποίο κατάφερε να τις υποτάξει σ' ένα προσωπικό ύφος. "Ασχετα αν συνειδητά ή ασυνειδητά, το πλάσιμο του στίχου αυτού προϋποθέτει ολοκληρή την κρητική παραλλαγή για το θάνατο του Διγενή. Σε όλα τεχνική (γλώσσα και στίχος), ύφος, εικόνες, νόημα.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

Ο Διγενής ψυχομαχεί κι ή γη τότε τρομάσσει.
Βροντά κι αστράφτει ο ούρανός και σειέτ' ο άπάνω κόσμος,
κι ο κάτω κόσμος άνοιξε και τρίζουν τά θεμέλια,
κι ή πλάκα τόν ανατριχιά πώς θά τότε σκεπάσει,
πώς θά σκεπάσει τόν άιτό τής γής τόν άντρειωμένο.
Σπίτι δέν τόν έσκεπαζε, σπήλιο δέν τόν έχωρει,
τά θρη έδιασκελίζε, θουνού κορφές επήδα,
χαράκι' άμοδολόγανε και ριζιμιά ξεκούνειε.
Στό δίτσιμά πιανε πουλιά, στό πέταμα γεράκια,
στό γλάκιο και στό πήδημα τά λάφια και τ' άγρίμια.

Ζηλεύγει ο Χάρος με χωσιά, μακρά τότε διγίλιζει,
κι ελάδωσε του την καρδιά και την ψυχή του πήρε.

Οι διαστάσεις των δυο ήρώων είναι οι ίδιες. Η μοίρα που σαίτεψε τον ένα, εδώ παρουσιάζεται με τη μορφή του Χάρου ο οποίος με τον ίδιο ακριβώς τρόπο — με χωσιά και σαίτια — λαβώνει το Διγενή στο ύφος της ανδρείας του. Λείπει μονάχα η μητέρα. Φαινομενικά. Γιατί ή γη, ή ελληνική γη, που άνοιξε για να τον δεχτεί, δέν είναι άλλη από τη Μάνα Γη, τη Μητέρα Ελλάδα, στη φυσική και ιστορική της ύπαρξη. Γι' αυτό κι ο Διγενής, έτσι π' αρχίζει το ποιήμα, ψυχομαχεί χωρίς καμιά προοπτική να πεθάνει ή θανάσιμη χωσιά των δυο τελευταίων στίχων είναι πιά μακρινό παρεθλόν. Για την ώρα, ή πιο δυνατή έντύπωση είναι το ρωμαλέο ψυχομαχητό μέσα στην καρδιά της ελληνικής φύσης. Πιο παραστατικά δίνεται ή αιώνια διάρκεια της πάλης στην πανελλήνια παραλλαγή για το θάνατο του Διγενή. Έτσι όπως οι στίχοι δίνονται στο τέλος του ποιήματος, έχεις τη βεβαιότητα ότι ή πάλη μόλις αρχίζει.

Και πήγαν και παλαίψανε στα μαρμαρένια άλωνια
κι θθε χτυπάει ο Διγενής, το αίμα αδλάκι κάνει,
κι θθε χτυπάει ο Χάροντας, το αίμα τράφο κάνει.

Η μόνη διαφορά ανάμεσα στο σολωμικό δεκαπεντασύλλαβο και στο κρητικό δημοτικό τραγούδι, είναι ή αναπόφευκτη απόσταση ανάμεσα στον επώνυμο άνθρωπο και στον ανώνυμο λαό. Το δημοτικό τραγούδι δείχνει το φυσικό δράμα ενός λαού μέσα στην άγκαλιά της Μάνας Φύσης, καθώς και την ποιητική άνεση, τη φυσικότητα, με την οποία το εκφράζει. Ο Σολωμός είναι ένας άνθρωπος, ο επώνυμος ποιητής που συνειδητά ανέλαβε, όταν ο λαός άφηνε τη λύρα κι έπαιρνε το γουφέκι, να σηκώσει στην ποίησή του το λαϊκό δράμα. Με τα ίδια φυσικά υλικά, τη γλώσσα και το στίχο, όπως τα έμαθε από τη δική του μητέρα (που του δίδαξε το δημοτικό τραγούδι) κι όπως τα κληρονόμησε από τον κρητικής καταγωγής πατέρα του. Δέν τίθεται επομένως ζήτημα αισθητικής διαφοράς. Απλώς το φυσικό ποιητικό φαινόμενο του κρητικού τραγουδιού, στο σολωμικό στίχο εξανθρωπίζεται. Αναγκαστικά. Με το 21 ο ελληνισμός φεύγει από τη φυσική κατάσταση και, με τη συνείδηση της ελευθερίας, μπαίνει στην ανθρώπινη κατάσταση.

ΚΩΣΤΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΚΑΤΑΛΑΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Δέν είναι λίγοι όσοι άγγουόν πώς, στην Ισπανία σήμερα, ζουν τέσσερεις γλώσσες: Τά Καστελιάνικα, τά Καταλάνικα, τά Βάσκινα και ή γλώσσα τής Γαλλικίας. Έκτός από τά Βάσκινα, οι υπόλοιπες τρείς, είναι γνήσια παιδιά τής Λατινικής' όπως είναι και τά Γαλλικά, τά Ιταλικά, τά Ρουμάνικα κ.ά.

Ούτε λογοτεχνική έκφραση, ούτε και λάθος είναι, τó ότι είπαμε πιό πάνω πώς «ζουν τέσσερεις γλώσσες». Ζουν, γιατί ακολουθουόν τή πορεία και τήν εξέλιξη τών λαών πού τις μιλουόν και, είναι γλώσσες, διότι, γλωσσολογικά, έχουν όλα τά χαρακτηριστικά μιás γλώσσας κι όχι διαλέχτου.

Απορρίπτοντας, λοιπόν, τήν έκδοχή πού τις θέλει σά διαλέχτους μονάχα, παρουσιάζουμε, σέ άπ' εύθείας μετάφραση, τέσσερα ποιήματα ένός από τούς πιό άξιους αντιπροσώπους τής Καταλάνικης γλώσσας. Τόν Ραμόν Σιράου.

ΧΑΡ. ΧΑΤΖ.

ΡΑΜΟΝ ΣΙΡΑΟΥ

ΤΡΙΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΤΟ ΦΩΣ ΑΠ' ΤΙΣ ΠΟΡΤΟΚΑΛΙΕΣ...

Τό φώς άπ' τις πορτοκαλιές
(όλο τó σύμπαν είναι δέντρο)
πέφτει σ' όνειρο τού κορμιού σου
κοιμάται
στά δλέφαρα τού νερού.

Στή νύχτα τών ματιών σου
άνεβαίναν τά καράβια.
Οί πορτοκαλιές κρεμάγανε, θαθεία στον
ουρανó,
τά χρυσά κύματα τού δειλιού.
"Όνειρο τών πορτοκαλιών
μέσ' σέ καιρούς άδέβαιους,
γεννιώνται, μεγαλώνουν, ζουν,
δέντρο φωτεινό, οί άκτές.

Κι είν' ό κόσμος σοφία στο δρόμο
τών αιώγων κιτρίνων, έρωτευμένων μέ
τόν άέρα.

ΠΟΥΝΕΝΤΕΣ

Ήταν γαλάζια τά κρινα
γερμένα κατά τή σιακά τού νερού
και τά λευκά τριαντάφυλλα ήταν γαλάζια
κι οί θάλασσες οί μακρυνές

πού επάλλαμ μέσα στην ψυχή
ήταν γαλάζιες.

(Λέν ότι είσαι τó χρώμα τής νοσταλγίας
και σέ πιστεύω, χρώμα νοσταλγικό, όταν
σε βλέπω
στά φυτά τού ήλιου).

ΜΗΔΕΝ

Είναι λίγες κι άτονες
και δυνατές κι έπιθετες
εκείνες οί βουδές κι άργόσυρτες φωνές
άργόσυρτες φευγάτες
σάν τó καθρέφτη π' άπ' τήν ιδέα φτιάνει
άλλ' ιδέα.

Μιλάνε λίγο, κοιτάνε λίγο,
άτονες, άργόσυρτες, θαρείες
(τά δλέφαρα τού άέρα ίδια γλάροι
κοιτάνε τις λευκές πηγές τού νερού).

Και χάνονται τά χρώματα
και χάνονται οί σκιές
και τó τίποτε, παιδι όλων,
θέλει όλα νά τά πη,
λίγο και φθινοπωρινό
σ' αυτή τή σύντομη στιγμή
ένός ματιού πού κλείνει.

[Από τó καταλανικά].

Μετ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ Σ. ΧΑΤΖΗΛΑΜΠΗΣ

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΠΩΣ ΕΙΔΕ Ο ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΟΣ
ΤΟΝ ΚΡΙΤΙΚΟ Κ. ΠΑΛΑΜΑ

Είναι κάπως άσυνήθιστο να κοιτάζης ένα κριτικό διά μέσου του πρίσματος ενός άλλου κριτικού. Όμως ο δεύτερος κριτικός είχε μια πολύχρονη θητεία στον κλάδο αυτό κι' έπηρέασε πολύ την κριτική σκέψη των τελευταίων σαράντα χρόνων. Πρόκειται για τον Αιμίλιο Χουρμούζιο, που μελέτησε έξονυχιστικά τον Παλαμά κάπου σαράντα χρόνια, όπως γράφει, κι' ύστερα έλο έκείνο το άπόθεμα που είχε στην ψυχή του, ίσως και στις σημειώσεις του, τό κατάγραψε σε τρεις όγκώδεις τόμους στά χρόνια της Γερμανικής Κατοχής με τόν τίτλο «Ο Παλαμάς και ή εποχή του». Σήμερα κυρίως, πολλές φωνές κατακριτικές και άρνητικές για τό παλαμικό έργο άκούονται έδώ κι' εκεί. Ο λόγος του Χουρμούζιου, έρμηνευτικός και άξιολογικός, θα μάς δώσει κάποιες άδιαμφισβήτητες όρθες στάσεις και θα μάς βοηθήσει στην δημιουργία της προσωπικής μας άποψης πάνω στό παλαμικό έργο.

Είν' αλήθεια πως λιγότερη έπιθεση δέχτηκε τό κριτικό έργο του Παλαμά, γιατί αυτό διασπαρμένο έδώ κι' εκεί σ' έφημερίδες και άργότερα άνθολογημένο με προσοχή από τόν ίδιο τό συγγραφέα δέν ήταν πρόχειρο για τόν καθένα ήμιαθή. Άκόμα τολμώ να πώ πως πολλοί τό δέχονταν άνεπιφύλακτα για να ύποτιμήσουν με τόν τρόπο αυτό τό ποιητικό του έργο. Τό μελέτημα όμως του Χουρμούζιου με τίτλο «Ο κριτικός Παλαμάς», που δημοσιεύεται στόν πρώτο τόμο του τρίτου έργου του και προηγούμενως στό περιοδικό «Γράμματα», τοποθετεί με πολλήν εύθυκρία την κριτικήν εργασία του ποιητή. Πραγματικά τό πολυσέλιδο αυτό μελέτημα παρουσιάζει άρκετές δυσκολίες, που όφείλονται στην έπιλη δομή του. Ο Χουρμούζιος πολύ όρθά περιπλέκεται έδώ κι' εκεί για να βρή στοιχεία που θα έξηγήσουν τις διάφορες κριτικές στάσεις του Παλαμά. Σε δυσκολεύει τουτός ο τρόπος, αλλά σε εισάγει πολύπλευρα στό θέμα.

Πρόθεσή μου τώρα είναι να συστηματοποιήσω τις άποψεις του Χουρμούζιου για τόν κριτικό Παλαμά, άποφεύγοντας όσο τό δυνατό κριτική της κριτικής.

Βασικά ο Χουρμούζιος θεωρεί τόν Παλαμά μεγάλο τροφό του πνευματικού δέντρου της χώρας, ο όποιος άπομύζησε όλες τις ιδέες που κυκλοφορούσανε στό έξωτερικό κατά την εποχή του. Τόν τραβούσε τόσο πολύ «τό θέλητρο του νέου». Είχε έπιβάλει στην συνεί-

δηση των νεοελλήνων τις άληθινές άξίες του τόπου, μορφοποίησε και έπέβαλε μια νέα λογοτεχνία και δούλεψε για τη γλώσσα. Η συνεχής συνάφειά του με τα Έξνα ρεύματα του δημιούργησε ένα είδος πολυπροσωπίας, που έπηρέασε και την κριτική του. Δέ θέλησε ή δέν κατόρθωσε να φτιάξει μίαν ενιαία κριτική γραμμή, κι' αυτό είναι ύπέρ του κατά τόν Χουρμούζιο. Η κριτική του είναι βυθοσκοπήση και έρμηνεία της δικής του γραμμής στην τέχνη. Οι άμφιβολίες του δέν προέρχονταν από τη φιλοσοφία του, αλλά από τό συναισθηματισμό του. Χαρακτηριστικό της κριτικής του είναι ο άναρχικός έκλεκτισμός του. Συχνά τα βιβλία παρά τό ζωντανό περιβάλλον του έπέβαλλαν κριτικές άποψεις. Ο Χουρμούζιος άναφέρει ένα έξομολογητικό στίχο του ποιητή, με τόν όποιο δηλώνεται ο έκλεκτισμός του. Λέγει ο ποιητής

«Άπ' όλα τ' άνθη πορίζεται τό μέλι του».

Μετά από αυτούς τούς γενικούς χαρακτηρισμούς ο Χουρμούζιος προχωρεί συστηματικά στόν καθορισμό της κριτικής γραμμής του Παλαμά.

Α) Τό πρώτο κριτικό πιστεύω του κριτικού Παλαμά υπήρξε ή θεωρία του περιβάλλοντος του Ταίν, ίσως έπηρεασμένος από τό Ροΐδη. Έτσι ή φυλή, τό φυσικό περιβάλλον και ή ιστορική στιγμή καθορίζουν τη γένεση του καλλιτεχνικού δημιουργήματος. Κι' ο Χουρμούζιος με βάση την εποχή του Παλαμά, ή όποία ήταν γεμάτη ρευστότητα και αναζήτηση μεγάλων ιδεολογιών, έξηγεί τις αντίφάσεις του ποιητή, που συναντιούνται στό τότε κριτικό του έργο.

Β) Ο κριτικός Παλαμάς άποδέχεται τόν πανιδεασμό, δηλ. όλες οι ιδέες είναι μορφές μιας και της ίδιας πολυπρόσωπης αλήθειας. Έτσι ο Χουρμούζιος έξηγεί την παραδοχή και άρνηση του Παλαμά για την κοινωνικήτητα της τέχνης και την πίστη του για την αυτάρκεια της τέχνης, δηλ. άσπάζεται τό δόγμα ή τέχνη για την τέχνη, ένw προηγούμενως ζητούσε συνάρτηση ποίησης και κοινωvίας. Από τόν πανιδεασμόν αυτό προερχόταν κατά τόν Χουρμούζιο ο άναρχικός έκλεκτισμός του Παλαμά, ένα είδος φιλοσοφικού κειροσκοπισμού, δηλ. ο ποιητής στις κριτικές του εργασίες συνοδοιπορούσε εκάστοτε με τις ισχύουσες ιδέες.

Γ) Τέλος ο Παλαμάς δείχνει άνεπιφύλακτα τόν άυτοσκοπό της τέχνης, και τουτο κατά τόν Χουρμούζιο είναι ή μοναδική συνέπεια του κριτικού Παλαμά.

Αυτά είναι τα τρία στάδια που διέτρεξε ο Παλαμάς πριν τόν Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Ύστερα ο ποιητής άποτραβήχτηκε από τη

γύρω του κίνηση ιδεών.

Και όμως ο κριτικός Παλαμᾶς κατά τη πολύχρονη θητεία του είχε χρησιμοποιήσει μερικά αξιώματα κριτικής τάξεως: Πρώτο αξίωμα σὲ πρῶτο στάδιο εἶχε τὴ συμπάθεια πρὸς τὸ ἔργο, σὲ δεύτερο στάδιο τὴν ἀγάπη καὶ σὲ τρίτο στάδιο τὸ θαυμασμό. Δεύτερο αξίωμα: ὁ κριτικὸς ἔπρεπε πρῶτα νὰ ἐννοήσῃ τὸ ἔργο κί ὕστερα νὰ μιλήσῃ γι' αὐτό. Τρίτο αξίωμα: τὸ ἔργο εἶναι ἀξεχώριστο ἀπὸ τὸ δημιουργό του. Καὶ τέταρτο αξίωμα: γιὰ νὰ ἐννοήσῃς ἕνα ἔργο κάποιος ἄλλης ἐποχῆς θάπρεπε νὰ ξεχάσῃ τὴν ἐποχὴ σου καὶ νὰ πάῃ πίσω στὴν ἐποχὴ στὴν ὁποία δημιουργήθηκε τὸ ἔργο αὐτό.

Δίπλα στὰ αξιώματα αὐτὰ κατὰ τὸν Χουρμούζιο δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε τὰ ἐξῆς τοῦ Παλαμᾶ: τὴν πατριδολατρεία του, τὸ μεγαλοϊδεατισμὸ του καὶ τὴν ἀγάπη του πρὸς τὸ δημοτικὸ τραγούδι καὶ τὴ λαϊκὴ παράδοση.

Καὶ τώρα δυὸ ἄλλοι τομεις στοὺς ὁποίους ὁ κριτικὸς Παλαμᾶς ἔδειξε τὴν κριτικὴ του ὀξυδέρκεια. Αὐτὸς παρουσίασε στὸν ἑλληνισμὸ τὴν ἐπτανησιακὴ σχολὴ καὶ τοὺς λογοτέχνες ποὺ ἐνισχύσανε τὴν πνευματικὴν ἀναγέννηση τῆς Ἑλλάδος. Καὶ αὐτὸς ἔδωσε πραγματικὰ τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῆς δημοτικῆς γλώσσας. Αὐτοὺς τοὺς δύο τομεις ὁ Χουρμούζιος τοὺς ἐξετάζει μὲ ἰδιαίτερη προσοχὴ καὶ μὲ καίριες παρατηρήσεις. Καὶ δηλώνει πῶς οἱ κρίσεις τοῦ Παλαμᾶ γι' αὐτοὺς τοὺς λογοτέχνες δὲν ἔχουν χάσει τὴν ἐπικαιρότητά τους ὡς τὰ σήμερα. Κατὰ τὸν Χουρμούζιο ἡ συμβολὴ τοῦ Παλαμᾶ στὸ γλωσσικὸ βρίσκεται στὴ μαχητικὴ του ὑποστήριξη μὲ ἄρθρα, ὀμιλίες κλπ., τῆς δημοτικῆς περισσότερο παρὰ μὲ τὴν χρησιμοποίησίν της στὴ λογοτεχνία. Μὲ τὸ συντηρητικὸ του δημοτικισμὸ ἔδωσε τὴ γλώσσα κί ἀναδείχθηκε ὁ πραγματικὸς ἀναγεννητὴς της.

Ἀνακεφαλαιῶνω τίς κυριώτερες ἀνακεφαλαιώσεις τοῦ Χουρμούζιου γιὰ τὸν κριτικὸ Παλαμᾶ ὡς ἐξῆς:

α) Ὁ Παλαμᾶς ἐκφράζει τὴ ρευστὴ ἐποχὴ του χωρὶς νὰ μπορέσῃ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν τάση πρὸς κοινωνικοποίησιν τῆς τέχνης, ἀλλὰ καθηλώθηκε στὸ ἐγὼ του.

β) Ὁ Παλαμᾶς μὲ ἄλλους συνοδοιπόρους ἔγινε ὁ πρωτοπόρος στὴν ἀναγέννηση τῆς νεοελληνικῆς παράδοσης.

γ) Ὁ Παλαμᾶς στὴν κριτικὴ του στὴν ἀρχὴ ἀκολούθησε τὸ Ροϊδῆ καὶ τὸν Ταῖν στίς αἰσθητικὰς ἀπόψεις καὶ ἀργότερα προώθησε τὴν ἰδέαν τῆς κοινωνικότητος τοῦ τεχνίτη.

δ) Ὁ Παλαμᾶς ὀρθὰ ἀναζήτησε τὰ αἰσθητικὰ πρότυπα του καὶ ἀσπάστηκε τὸ δημοτικισμὸ.

ε) Ὁ Παλαμᾶς ἔγινε ὁ κύριος εἰσηγητὴς τῆς Εὐρωπαϊκῆς διανόησης στὸν ἑλληνικὸ χῶρον.

στ) Ὁ Παλαμᾶς δὲν ἔχει ἀποκρυσταλλωμένη αἰσθητικὴν ἀγωγή ἢ ἀτομικὴ του φιλοσοφικὴ σκέψη, συνεπῶς δὲν ἔχει στὴν κριτικὴ

του αἰσθητικὸ κριτήριον σταθερὸ κί ἐνιαῖο, ἔστω κί ἂν ἄνοιξε ἀπὸ ἔθνος τοῦ ἕνα κόσμον ιδεῶν.

Σὰς ἔχω ἐκθέσει μὲ συντομία, ποὺ δὲν ἔχει σὲ πέρα, τίς 147 σελίδες «Ὁ Παλαμᾶς κριτικὸς» τοῦ Χουρμούζιου. Σὲ πολλὰ σημεῖα ἢ μελέτη τοῦ Χουρμούζιου παρουσιάζει τόσο δύσκολο ὕφος, περιστροφές καὶ ἀφορισμούς, ποὺ δὲν ξεχωρίζεις καθαρὰ ἂν ἢ ἄλλα διαπίστωσίν του εἶναι ὑπὲρ ἢ κατὰ τοῦ Παλαμᾶ. Ὅπωςδὴποτε ὁ Χουρμούζιος θεωρεῖ ἀδυναμία τοῦ Παλαμᾶ πῶς μετὰ τὸν Πρῶτον Παγκόσμιον Πόλεμον δὲ μπόρεσε νὰ παρακολουθήσῃ τὴ γύρω του νέα κίνηση ιδεῶν. Καὶ μάλιστα ὁ Χουρμούζιος καθορίζει τὰ τέσσαρα στάδια ποὺ πέρασε ἡ ἀδυναμία τοῦ Παλαμᾶ ὡς ἐξῆς: α) τὸ στάδιον τῆς ἀναμονῆς, β) τὸ στάδιον τῆς ὑπόσχεσης, γ) τὸ στάδιον τῆς ὁμολογίας γιὰ ἀδυναμία καὶ δ) τὸ στάδιον τῆς ἀρνήσεως. Ἄν βέβαια αὐτὰ ἀφοροῦν τὴν ποιητικὴν του δημιουργίαν μὴ μπορεῖ νὰ γίνουεν δεκτὰ καὶ πάλιν μὲ κάποιαν ἐπιφύλαξιν. Ἄν ὅμως ἀναφέρονται στὴν κριτικὴν στάσιν τοῦ Παλαμᾶ, νομίζω πῶς ὑπάρχει ἀντίφασιν στίς θέσεις τοῦ Χουρμούζιου. Εἶν' ἀλήθεια πῶς ὁ Χουρμούζιος μὲ τὸ ψευδώνυμον Ἀντρέας Ζεβγᾶς καὶ μὲ μίαν ἐπιθεώρηση ποὺ κυκλοφοροῦσε πρὶν τὸ 1930 στὴν Ἀθήναν ἀκολουθοῦσε τίς σοσιαλιστικὰς ἀντιλήψεις. Θάθελε δηλ. τὸν Παλαμᾶ νὰ κρίνει τὰ λογοτεχνήματα καὶ νὰ τὰ καταξιῶναι μὲ κριτήριον τὸν ἱστορικὸ ὕλισμό; Τότε ἡ ἄποψιν τοῦ Χουρμούζιου πῶς οἱ κριτικὰς ἐργασίαις τοῦ Παλαμᾶ συνοδοιποροῦσαν ἐκάστοτε μὲ τίς νέες ἰδέας εἶναι ὑποτιμητικὴ γι' αὐτὸν ἢ ὄχι; Ἄν πάλιν ὁ Παλαμᾶς ἀρνήθηκε μὲ βάση τὸ αἰσθητικὸν του πιστεύω ν' ἀλλάξῃ κριτήριον ἢ κριτικὴν στάσιν καὶ νὰ πάῃ μὲ τὴν ἰσχύουσα ἰδέαν ἢ τὴν νέα ἰδέαν, τότε ὁ Παλαμᾶς εἶχε σταθερὰ αἰσθητικὰ κριτήρια, ποὺ ὁ Χουρμούζιος δὲν παραδέχεται πῶς ὑπῆρχαν.

Ἄλλὰ γιὰ νὰ δεχτοῦμε πῶς ὁ Παλαμᾶς δὲν εἶχε σταθερὰ κριτήρια; Ἄφοῦ ἦταν πατριδολάτρης, μεγαλοϊδεάτης, δημοτικιστὴς καὶ λάτρης τῆς λαϊκῆς παράδοσης, μὲ βάση αὐτὰς τίς ιδιότητές του, θεληματικὰ ἢ ἀθέλητα, ἀντίκρουζε τὰ λογοτεχνήματα στίς κριτικὰς του. Ἄν βέβαια ἕνα ἔργο ἄλλης ἐποχῆς τῶν ἔλεπε μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἐποχῆς ποὺ τὸ δημιούργησε, ἢ ἕνα ἔργο μιᾶς αἰσθητικῆς σχολῆς ἢ τεχντροπίας τῶν ἔλεπε μέσα στὸ πιστεύω τῆς σχολῆς αὐτῆς, δὲ σημαίνει πῶς ἔφρανε ἀπὸ τὰ βασικὰ κριτήριά του. Ἐξάλλου ὀρθὸν εἶναι νὰ δῆ τὸ ἔργο καὶ μέσα στὴ δική του ἔργου αὐτοῦ τεχντροπία, ὅσο καὶ εὐρύτερα μέσα στὰ γενικὰ πλαίσια τῆς πνευματικῆς κίνησης.

Ἐπίσης δὲν μπορῶ νὰ σταθίσω τὴ θέσιν τοῦ Χουρμούζιου μὲ τὴ δὴλωσίν του πῶς ὁ Παλαμᾶς καθηλώθηκε στὸ ἐγὼ του. Δηλ. ἡ κριτικὴ πῆγαζε ἀπολύτως ἀπὸ τίς προσωπικὰς αἰσθητικὰς προτιμήσεις, ποὺ ἀσφαλῶς ὁ ποιητὴς ἐφάρμοζε καὶ στὸ δημιουργικὸν τοῦ ἔργου; Πρῶτ' ἀπ' ὅλα σὲ ὅλα ὁ ὑποκειμενικὸς παράγοντας, καὶ προπαντὸς στὴν τέχνη, κυριαρχεῖ.

Ἡ τέχνη δὲ μετρίεται μὲ τὸ γράδο. Κι' ὁμως ὁ ἴδιος ὁ Χουρμούζιος ἀναφέρει μερικά ἀξιώματα κριτικῆς ποῦ ἐφάρμοζε ὁ Παλαμᾶς καὶ τὰ ἐπισημαίνει μάλιστα ἐγκριτικά. Αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ ἀξιώματα χωρὶς νὰ καταργοῦν τὸν ὑποκειμενικὸ παράγοντα (ποῦ δὲν καταργεῖται στὸ κάτω - κάτω) τοῦ λιγοστεύου τὴν ἀπόλυτη κυριαρχία.

Ἐνα ἄλλο σημεῖο εἶναι ἡ ἀποψη τοῦ Χουρμούζιου πῶς ὁ Παλαμᾶς δὲ μπόρεσε νὰ παρακολουθήσῃ τὴν τάση πρὸς κοινωνικοποίηση, δηλ. τὸ συνδυασμὸ στὴν κριτικὴ καὶ τὰ μελετήματά του κοινωνικοοικονομικῶν ἰδεῶν καὶ αἰσθητικῶν ἀντιλήψεων. Ἀλλὰ γιατί ὁ Παλαμᾶς θάπρεπε νὰ δεχτῆ τὴν κοινωνικοποίηση τῆς τέχνης, ὅπως ἀκριβῶς σήμερα νίνεται θόρυθος γιὰ πολιτικοποίηση τῆς τέχνης, δηλ. τὴν ὑποταγὴ τῆς σὲ πολιτικὴς ἢ κομματικὴς ἐπιταγές; Καὶ πάλιν ὁ Χουρμούζιος δὲ μᾶς λέγει καθαρά ἂν θάπρεπε νὰ κάμῃ τοῦτο ὁ Παλαμᾶς. Εἶναι γνωστὸ πῶς ἡ τέχνη ἔχει τὴ δική της νομοτέλεια. Λειτουργεῖ πολὺ διάφορα ἀπὸ ἄλλες ἐκδηλώσεις ὅπως π.χ. τὴν ἠθικὴ, τὴν πολιτικὴ καὶ τὴν ἐπιστήμη. Ἀσφαλῶς ἡ τέχνη ἐπηρεάζεται καὶ ἐπηρεάζεται μὲ ἓνα ἄλλο τρόπο παρὰ μὲ τίς ἐπιταγές καὶ τίς συνταγές. Συνεπῶς ὁ Παλαμᾶς τόσο στὴν τέχνη του ὅσο καὶ στὴν κριτικὴ του ἐπηρεάζε τὸ κοινωνικὸ σύλλογο ἔμμεσα ἢ ἄμεσα καὶ ἐπηρεάζονταν ταυτοχρόνως ἀπὸ αὐτό. Ὁρθῶτα κοίταζε τὴν τέχνην ὡς αὐτάρχη καὶ αὐτοδύναμη ἐκδήλωση τοῦ πνεύματος, ἀντιμετωπιζόντας τὴν μόνο ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴ τῆς πλευρᾶς.

Δὲν ξέρω ὡς ποῖο σημεῖο πιστεύει ὁ Χουρμούζιος σὲ ἀπόλυτα ἀντικειμενικὰ κριτήρια στὴν κριτικὴ. Ὑπάρχουν ὅμως στὴν τέχνη ἀντικειμενικὰ κριτήρια; Ἡ τέχνη εἶναι τὸ πιὸ ὑποκειμενικὸ εἶδος ἀπὸ τίς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἡ κριτικὴ εἶναι εἶδος τέχνης, ἂν θέλετε εἶδος λογοτεχνίας. Τὸ λέγει κι' ὁ Παλαμᾶς: πῶς εἶναι Μούσα καὶ ἡ Κριτικὴ.

Οἱ λίγες προσωπικὲς παρατηρήσεις μου δὲν εἶναι κριτικὴ τῆς κριτικῆς τοῦ Χουρμούζιου. Ἀπλῶς ἐπεσήμανα μὲ ὅσα εἶπα κάποιες προσωπικὲς δυσκολίες μου ν' ἀντιληφθῶ καθαρά τὴν ἐγκριτικὴ ἢ κατακριτικὴ θέση τοῦ Χουρμούζιου ἐναντι τῶν διαπιστώσεων του γιὰ τὸν κριτικὸ Παλαμᾶ.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

Γεωργίας Δεληγιάννη — Ἀναστασιάδη: α) Μέγας Ἀλέξανδρος, μυθιστόρημα, Ἀθήνα, σελ. 187.

Ἀποτελεῖ ἔσχατοιστὸ πλεονέκτημα νὰ πλουτίζεται ἡ πνευματικὴ παραγωγή μὲ ἔργα βασισμένη σὲ ἱστορικὸ ὑπόβαθρο. Καὶ, προπαντός, ὅταν τὰ ἔργα αὐτὰ ἀντλοῦν θέματα ἀπὸ τὸ ἐνδοξο ἱστορικὸ παρελθόν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Γιὰ τὸ βιβλίον τῆς «Μέγας Ἀλέξανδρος» παίρνει στὴν περίπτωσή μας ἡ Γεωργία Δεληγιάννη — Ἀναστασιάδη θέμα προσφιλές ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὴ δρᾶση τοῦ ὁμώνυμου ἐνδοξοῦ ἀνδρα, τοῦ Μεγάλου Ἀλέξανδρου, ποῦ τὸ πολιτικὸ του ἔργο ὑπερ' ἀπὸ τίς τεράστιες πολεμικὲς του ἐπιτυχίες συνέβαλε στὴ διάδοση τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ σὲ μιὰ ἀχανῆ ἐχταση τῆς αὐτοκρατορίας του.

Μὲ τὸ βιβλίον αὐτὸ ἡ Δεληγιάννη ἔβαλε στὸχο τῆς νὰ μεταφέρει σὲ ὕψος ἀπλό καὶ κατανοητό, ἀκόμα ἀπὸ παιδιὰ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ὁλάκερο τὸ μεγαλεῖο τῆς μορφῆς τοῦ Μεγαλέξανδρου.

Μὲ ἐκδηλῆ λογοτεχνικὴ ἀνεση κατάφερε ἡ συγγραφέας νὰ δώσει σὲ «μυθιστορηματικὴ» ἐπεξεργασία λεπτομέρειες ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του. Δὲν ἀπέδωσε ξηρὰ τίς πληροφορίες. Τίς παρουσίασε μὲ τέχνη καὶ τίς «ἐντυσε» λογοτεχνικά, ὥστε ἀπὸ τὴ μιὰ νὰ πετύχει τὸν σκοπὸ τῆς παρουσίας τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὅμως, νὰ κινήσει μὲ γλῶσσα ἀπλή καὶ πλούσια καὶ μὲ τὸν ἐντεχνο διάλογο τὸ ἐνδιαφερό τοῦ νεαροῦ ἀναγνώστη, δινόντας του συνάμα — ὅπου ταίριαζε — τὰ κατάλληλα ἠθικὰ συμπεράσματα.

Τὸ βιβλίον σὲ ὅλες τίς σελίδες του φιλοξενεῖ φωτογραφίες ἀπὸ ἱστορικὰ μνημεῖα, ἀγάλματα, μορφές, νομίσματα κλπ. τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς (ποῦ βαπτίστηκε μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Μεγαλέξανδρου.) Κι' αὐτὸ ἀποτελεῖ ἓνα πρόσθετο προσόν. Γιατί κατατοπίζει καὶ ταυτόχρονα διδάσκει, ἐξυπηρετώντας ἐστὶ τὴν ἀποστολὴ τῆς ἐκδόσεως.

β) Ὁ μ ἡ ρ ο υ Ὁ δ ὕ σ σ ε ι α, μυθιστόρημα (ἐλεύθερη διασκευὴ σὲ πεζό), Ἀθήνα, σελ. 216.

Στὸ βιβλίον τῆς αὐτοῦ ἡ Δεληγιάννη — Ἀναστασιάδη «τολμᾶ», ὅπως καὶ ἡ ἴδια δηλώνει στὴν ἀρχὴ τῆς ἐκδόσεως, νὰ δώσει σὲ πεζὸ λόγο τὸ ἀθάνατο ἔπος τῆς «Ὀδύσσειας». Ἐπικαλεῖται σ' αὐτὸ τὸν Ὀμηρον νὰ τὴν συγχωρεῖ γιὰ χάρη τῶν παιδιῶν καὶ τῶν νέων.

Δὲν ἀστόχησε στὸ τόλμημά της αὐτὸ ἡ συγγραφέας. Κι' ἂν ἀπλοποίησε σὲ ἐλεύθερη διασκευὴ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ὀδυσσεῆ — παίρνοντας ἐκεῖνες τίς λεπτομέρειες ποῦ χρειάζονται στὴ νεαρὰ ἡλικία τῶν ἀναγνωστῶν τῆς — κατάφερε ὅμως νὰ δώσει σὲ ἀνάλογο ἀπόσταγμα τὸ ὕφος καὶ τὴ μεγαλοπρέπεια τοῦ Ὀμηρικοῦ ἔπους.

Κι' αὐτὸ ἔχει ἰδιαίτερη σημασία στὴν ἀποστολὴ τῆς. Χωρὶς νὰ παραλείπει βασικὰ ὀνόματα καὶ γεγονότα παρουσίασε μὲ γλαφυρότητα τίς περιπλανήσεις καὶ τίς περιπέτειες τοῦ πολυμήχανου βασιλιᾶ τῆς Ἰθάκῆς Ὀδυσσεῆ, ποῦ τσακισμένος ἀπὸ τὰ βάσανα του κατάφερε τελικὰ νὰ φτάσει στὴν ποθητὴ πατρίδα του κοντὰ στὴν πιστὴ του Πηνελόπη.

Κ' ἐδῶ ἡ Δεληγιάννη — Ἀναστασιάδη χρησιμοποιεῖ μὲ ἐπιτυχία τὸ ἀπλό ὕφος καὶ τὴν πλούσια γλῶσσα μαζί μὲ τὸν ἀπαραίτητο

διάλογο. Τά σκίτσα ανάμεσα στό κείνηνο άνοιξαν πιό πολύ τούς όρίζοντες του άναγνώστη και έκαναν τό βιβλίο πιό προσιτό.

ΙΑΚ. ΚΥΘΡΕΩΤΗΣ

Κώστα Μόντη: «Ποιήματα γιά μικρά και μεγάλα παιδιά», Λευκωσία 1976.

Ένα άξιόλογο βιβλίο μέ τίτλο «Ποιήματα γιά μικρά και μεγάλα παιδιά» κυκλοφόρησε τή χρονιά πού μās πέρασε άπό τόν ποιητή Κώστα Μόντη.

Η συλλογή περιέχει 53 ποιήματα μέ θέματα γύρω άπό τήν πατρίδα, γύρω άπό τά τελευταία τραγικά γεγονότα τού τόπου μās, τίς όμορφίες τής φύσης, τίς κοινωνικές έκδηλώσεις του λαού μās κι άλλα.

Τά ποιήματα είναι γραμμένα μέ τήν παραδοσιακή τεχνοτροπία, μερικά μέ τή σύγχρονη τεχνοτροπία κι άλλα στό Κυπριακό γλωσσικό ίδίωμα.

Όπως ό ίδιος ό ποιητής γράφει στόν πρόλογο, τό βιβλίο έχει σκοπό νά εισαγάγη τό παιδί στή σύγχρονη Κυπριακή λογοτεχνία και γενικώτερα στήν Έλληνική πύηση μέ όμαλό κι ειδικά προσεγμένο τρόπο.

Όλα τά ποιήματα τής συλλογής είναι γραμμένα μέ πολλήν άπλότητα — στό νόημα στή γλώσσα, στή μορφή. Εύαίσθητα, μέ μία εύγένεια στό βάθος τών νοημάτων, μέ θέματα γύρω άπό τά ενδιαφέροντα τών παιδιών πιστεύουμε πώς θά εύχαριστήσουν τούς μικρούς άναγνώστες ένώ ταυτόχρονα θά καλλιεργήσουν τήν ψυχή και τό πνεύμα τους. Όλα τά ποιήματα τής συλλογής είναι άξιοπρόσεχτα, τό καθένα μέ τή δική του όμορφιά, άνάλογο μέ τό θέμα στό όποιο αναφέρονται.

Άνεπιφύλαχτα κατατάσσουμε τό βιβλίο «Ποιήματα γιά μικρά και μεγάλα παιδιά» του Κώστα Μόντη μέσα στα έλάχισια στό είδος τους σ' όλη τήν Κυπριακή Παιδική Λογοτεχνία.

ΕΙΡΗΝΗ ΤΣΟΥΛΛΗ

Τίτου Μπάτη: «Ήλιαχτίδες», παιδικά ποιήματα, Κύπρος 1976.

Ό εκπαιδευτικός Τίτος Μπάτης μ' επιτυχία άσχολείται μέ τήν πύηση χρόνια τώρα. Γνωστός άνάμεσα στους λογοτέχνες του τόπου μās γιά τή δυναμικότητα και τήν άγωνιστικότητα του στίχου του, έρχεται τώρα μέ τά ποιήματα γιά παιδιά πού τελευταία έξέδωσε νά επεκτείνει τήν προσφορά του και στόν τόμο τής παιδικής λογοτεχνίας.

Τό βιβλίο, πού τιτλοφορείται «Ήλιαχτίδες» χωρίζεται σέ δύο μέρη. Τό πρώτο μέρος καλείται «Άνθόκηπος» και περιλαμβάνει δεκαόχτώ ποιήματα πού αναφέρονται στίς τέσσερις εποχές του χρόνου, στα ζώα, στα δέντρα, στα επαγγέλματα, σ' έθνικές έπετειούς, σέ ήρωικές μορφές κι άλλα θέματα κατάλληλα γιά τήν ηλικία και τά ενδιαφέροντα τών παι-

διών τών δημοτικών σχολείων. Τό δεύτερο μέρος, πού καλείται «Δέν Ξεχνώ» περιλαμβάνει όχτώ ποιήματα πού αναφέρονται σέ καταστάσεις ψυχικές ή και άλλες πού προέκυψαν ή δημιουργήθηκαν μετά άπό τά τελευταία τραγικά γεγονότα στόν τόπο μās.

Όμοιοκατάληχτα, λυρικά, μ' έντονο τό τοπικό χρώμα, μέσ' άπό τήν Κυπριακή πραγματικότητα τά ποιήματα γιά παιδιά του Τίτου Μπάτη. Και, τό σπουδαιότερο, ή όρθή αντίκρουση τών καταστάσεων: «Μεγάλωσέ με, Θεέ μου, /κανε με γιό τ' άνέμου/και γιό τής άστραπής/τό δρόμο σου νά δείξω/Τούρκους, Ρωμιούς νά σμίξω/Έξανά σ' αύτή τή γή».

ΕΙΡΗΝΗ ΤΣΟΥΛΛΗ

Άντρέα Π. Πολυδώρου: «Ίστορία τής Κύπρου», Λευκωσία 1976.

Ό Άντρέας Πολυδώρου, γνωστός σαν εκπαιδευτικός μέ εύρύτερα πνευματικά ενδιαφέροντα κυκλοφόρησε τόν χρόνο πού μās πέρασε ένα άξιόλογο βιβλίο πού τιτλοφορείται «Ίστορία τής Κύπρου» και προορίζεται σά βοήθημα γιά τά παιδιά τής πέμπτης κι έκτης τάξης τών δημοτικών σχολείων.

Πρόκειται γιά ένα άρκετά πρωτότυπο βιβλίο. Γιατί σ' αυτό ό συγγραφέας δέν παρουσιάζει τήν ύλη μέ συνεχή αφήγηση γεγονότων, ήμερομηνιών κι άλλων λεπτομερειών όπως γίνεται συνήθως και πού κουράζουν τά παιδιά, μιά και πρέπει νά τά άποστηθίσουν. Τό βιβλίο είναι διανθισμένο μέ πετυχημένες θεατρικές σκηνές, διαλόγους, ποιήματα και δημοτικά τραγούδια. Διαβάζεται εύχάριστα γιατί ή ύλη δίνεται μέ γλώσσα άπλή και νοήματα άπλοποιημένα.

Στό βιβλίο γίνεται άναφορά ή και λεπτομερέστερη έπεξεργασία τών πιό κάτω: Όνήσιλος, τά χρόνια του Βυζαντίου, τής Φραγκοκρατίας, τής Τουρκοκρατίας και τής Άγγλοκρατίας στήν Κύπρο, Κυπριακή Δημοκρατία. Κάθε κεφάλαιο άκολουθείται άπό δημιουργικές εργασίες πού καλούνται τά παιδιά νά τίς κάνουν ύστερα άπό μελέτη κι έρευνα.

Έκείνο πού πραγματικά πρέπει νά προσεχθί είναι ή όρθή γωνιά άπό τήν όποία ό συγγραφέας βλέπει τήν ιστορική πορεία του μαρτυρικού αυτού τόπου. Μέ τρόπο άπλό κι άπόλυτα πειστικό μαθαίνει τό παιδί διαβάζοντας αυτό τό βιβλίο τήν πραγματικότητα, τήν αλήθεια: Ίδίως στα τελευταία κεφάλαια όπου γίνεται άναφορά στό πραξικόπημα και στήν τουρκική εισβολή ό συγγραφέας εκθέτει τά γεγονότα τόσο άπλά, πού θάλεγε πώς διαβάσεις Μακρυγιάννη. Αναφέρει στήν τελευταία παράγραφο του βιβλίου: «Ό λαός μās είναι μικρός κι άνυπεράσπιστος. Σύρθηκε σαν πρόβατο στή σφαγή και πότισε τή γή του μέ αίμα πολύ και δάκρυα. Άλλά δέ λύγισε. Μέσα στήν τραγική δοκιμασία του έδειξε άξιοπρέπεια, καρτερία, ήρωικότητα, πίστη στό δίκαιο του άγώνα του. Θά άντέξη μέχρι τή Δικαίωση».

Το βιβλίο κοσμείται από μία σειρά εκλεχτών φωτογραφιών, που σπάνια συναντάς σε διδακτικά βιβλία.

Γελειώνοντας θάθελα να τονίσω πως πρόκειται για ένα αξιόλογο και πρωτότυπο βιβλίο, που θάπρεπε να μη σε κάθε σχολική βιβλιοθήκη.

ΕΙΡΗΝΗ ΤΣΟΥΛΛΗ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Κά ρ λ Τ σ ο υ κ μ ά ι ε ρ: «Ο λοχαγός του Κέπενικ», ΘΟΚ, διασκευή—σκηνοθεσία Β. φόν Στάς, σκηνικά—κοστούμια Π. Όσορν.

Δυστυχώς «Ο λοχαγός του Κέπενικ» του Τσουκμάιερ υπήρξε μία φοβερή άποτυχία. Το έργο μπορεί για το Γερμανό κάτι να λεί, αλλά σ' εμάς δεν μιλά. Κυρίως όμως η άποτυχία βρίσκεται και στο σκηνικό, που ήταν φοβερά ένοχλητικό. Μπορεί κατά τη γνώμη σκηνοθέτη και σκηνογράφου τούτο νάχε συμβολική σημασία. Για μās όμως έργο και σκηνικό λένε για την στρατοκρατία του Κάιζερ, για τὰ Χιτλερικά τάγματα, για την Γερμανική Κατοχή στην Ελλάδα. Μήπως είναι και μία προειδοποίηση για τὸ μέλλον; Γιατί ἂν οἱ Δυτικογερμανοὶ διαλέξαν να μās ἐπιδείξουν τὰ κατορθώματα τους στήν ἐποχή του Κάιζερ, δέν σκεφτήκανε πως χειρότερα πραγματοποιήθηκαν κατὰ τὴν Χιτλερική περίοδο; Ἐδῶ βρίσκεται ἡ ἀπορία. Μετάνοια δέν είναι. Περισσότερο προειδοποίηση (προειδοποίηση τότε για τούς Γερμανούς). Δέν υπήρχε στο γερμανικό ρεπερτόριο κάποιο ἄλλο έργο, ἔστω καί τῆς ρωμαντικής περιόδου; Ἄν θέβαια ἡ ἐπιλογή τοῦ έργου, ἔγινε ἀπό ἐδῶ, ἴσως νὰ διαμοιράζεται ἡ εὐθύνη, ἀλλά δέν παύει αὐτή νὰ βαραίνει τούς ἄμους τῶν Γερμανῶν που ἔστειλαν σκηνοθέτη καί σκηνογράφο γιά νὰ στήσουν τὸ έργο αὐτό. Ἄν ὅμως ἡ ἐπιλογή, με τὴ μορφή τῆς πρότασης, ἔγινε ἀπὸ τούς Γερμανούς, τότε ἡ εὐθύνη δέν παύει νὰ βαραίνει καί τούς δικούς μās, που δεχτήκανε καί δέν ἀντιπροτείνανε ἄλλο έργο.

Τὸ σκηνικό ὅπωςδήποτε ἦταν ἀντιαισθητικό καί βοηθοῦσε μάλιστα νὰ ἐπιδεικνύονται μερικά ὀπερεττικά τρῖκς, πολὺ ἀφελῆ. Μποροῦσε κάλλιστα ὁ σκηνογράφος νὰ βρῆ ἄλλες λιτές μορφές, που νὰ δείχνουν τὸ νικητικό ἄγερμα τῆς στρατοκρατίας. Ἡ προβολὴ κάποιων οὐσιαστικῶν τῆς ἐπόμενης εἰκόνας κομματιῶν ἀπάνω ἀπὸ τὴν σκηνή, συγκρατοῦσε τὸν θεατὴ στὴν οὐσία τοῦ έργου ἐνῶ γινόταν ἀλλαγὴ στὸ σκηνικό. Αὐτὸ ἦταν ἓνα θετικό στοιχεῖο στὴν παράσταση, πολὺ καλύτερο ἀπὸ τὸ σκοτάδι καί τὴν συνήθως ἀσχετὴ συνοδευτικὴ μουσική.

Γιὰ τὴ σκηνοθεσία ἔχω νὰ ἐπισημάνω τὸ ἐξαιρετικό παίξιμο τοῦ Θάνου Πεττεμερίδη. Ἐδειξε ὁ ἥθοποιός αὐτός πως ἔχει ικανότητες τέτοιες ὥστε νὰ μὴν ἐπαναλαμβάνεται. Κάθε φορά εἶναι ἓνας καινούργιος χαρακτήρας.

Ἀλλὰ καί ἡ ἔρμηνεία τῶν ἄλλων ἡθοποιῶν μās βρισκόταν σὲ ὑψηλὸ ἐπίπεδο. Ἡ πραγματικότητα εἶναι πως οἱ ἡθοποιοὶ μās βγάλουν πάντοτε ἀξιόλογες παραστάσεις σὸ σύνολο. Ἄν ἔχουμε κάποιους ἐνδοισμούς αὐτοὶ ἀφοροῦν τὴν ἐπιλογή τῶν έργων, παρά μίᾶ - δυὸ δευτερεύουσες καί προσωρινές ἀδυναμίες στίς παραστάσεις.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Η ΒΩΜΟΛΟΧΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἄγ. διεύθυνση,

Ἀφορμὴ στὴν ἐπιστολὴ μου αὐτὴ πρὸς ἀπὸ τὴν θαρραλέα δημοσίευση ἀπόψεων φωτισμένων λογοτεχνῶν στὴν «Βραδυνή» γύρω ἀπὸ τὴν χυδαιολογία στὴν λογοτεχνία μās, με πρωτοβουλία τοῦ κ. Δ. Σιατοπούλου καί ἀπόψεις τῶν κ.κ. Κρ. Ἀθανασοῦλη, Ἰ. Χατζηφώτη καί Μ. Χαννοῦση (21.12.1976).

Φυσικὰ ὑπάρχουν οἱ περιπτώσεις καί στὴν ἀρχαία μās λογοτεχνία που ἡ χυδαιολογία ἐχρησιμοποίηθη στὴν λογοτεχνικὴ ἐκδήλωση (Λουκιανός, Ἀριστοφάνης) μὰ ἐκεῖ γίνεται φανερό πως πρόκειται γιά διακωμώδηση καί ὄχι σὰν θέση κατηγορηματικὴ, με ἀρνητικὴ πρόθεση καί ὄχι σὰν ἐκδήλωση ἀρρωστημένου χαρακτήρα τοῦ συγγραφέα.

Ὅταν οἱ ἀρχαίοι μās τραγωδοὶ ἀντίθετα με νεώτεροι ἀπόφευγαν νὰ σκοτώσουν ἢ νὰ χύσουν αἷμα στὴν σκηνὴ γιά νὰ μὴ θίξουν τὸ λεπτὸ αἶσθημα τῶν θεατῶν, ἀντιλαμβάνεται καθένας εὐκόλα, πόση προσοχὴ χρειάζεται γιά νὰ περιγραφάμε — μᾶλλον νὰ διδάσκουμε τὸν ἀναγνώστη — τὸν λαό μās, με τὰ εὐγενέστερα — καθαρὰ ἀποστάγματα τοῦ πνεύματος τοῦ ιδεώδους, ἀντὶ νὰ τοῦ ὑποκινούμε τὰ κατώτερα χτηνώδη ἐνστικτα, που ὅταν ἀσθεθῶν ἀχαλίνωτα, δέν χρειάζονται κᾶν ὑποκρίση γιά νὰ ξεοπάσουν σὲ διαφθορά.

Ἐδῶ εἶναι τὸ χρέος τῶν διανοουμένων — σ' ὅλες τίς μορφές τῶν ἐκδηλώσεων τῆς τέχνης. Θέλουμε τὴν προσωπικὴ, ὑποκειμενικὴ γνώμη καί θέση τοῦ συγγραφέα, τοῦ ποιητῆ, τοῦ καλλιτέχνη, ἀλλά θέλουμε ὅ,τι καλύτερο ἔχει, που νὰ μās συγκινήσει, νὰ μās διδάξει, νὰ μās προβληματίσει.

Δέν θέλουμε νὰ μās δηλώσει τί κρύβει στὸ στομάχι του, στὴν οὐροδόχο κύστη του ἢ στὸν ἀφροδῶνα του! Αὐτὰ ἀκριβῶς ἔχουν ὅλα τὰ σκυλιά, τὰ γουρούνια καί τὰ γαϊδούρια, που τὰ σερβίρουν ἀδιάφορα, χωρὶς ντροπὴ, ἀλλὰ καί χωρὶς νάχουν τὴν ἀπαίτηση νὰ μās προσφέρουν τέχνη ἢ νὰ ζητήσουν βραβεῖα καί τίτλους.

Δυστυχῶς οἱ σημερινοὶ — πολλοὶ πιθηκίζοντες φυσικὰ καί ὑπολογιστὲς γιά νὰ φανοῦν ἀρεστοὶ στοὺς νεαροὺς, στοὺς «προοδευτι-

κους» και σόλους εκείνους που διακρίνονται για πνευματικό και σωματικό μαζωχισμό, ακολουθούν την Εεταίρωτη χυδαιολογία.

Η ροπή αυτή δεν περιορίστηκε σε πρωτοφανέρωτους φιλόδοξους και επίδοξους συγγραφείς, σε νεαρά ηλικία, αλλά με καταπλήσει το γεγονός ότι η ροπή αυτή εκδηλώνεται σε συγγραφείς που έχουν χρόνια στην υπηρεσία της τέχνης και του λόγου και έχουν εκδόσει δεκάδες συλλογές και ηλικία πάνω από 70 χρόνια!

Είναι καταπληκτικό να αναφερθώ σήμερα στον ποιητή Γιάννη Ρίτσο.

Διάβασα φυσικά πολλές συλλογές του και έχω στην βιβλιοθήκη μου πολλά έργα του, τόσο δικά του ποιήματα, όσο και μεταφράσεις.

Φυσικά Εξεχώρισα τον «Επιτάφιο» (1936) και τα «Λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας» (1973), έστω κι' αν είναι επηρεασμένα από άλλα έργα. Στις άρθρογραφίες μου χρησιμοποίησα κι' ένα δυό στίχους του, όπως χρησιμοποίησα κι' από άλλους δοκιμώτερους ή λιγότερα γνωστούς ποιητές.

Ο Ρίτσος γέννημα του 1909, που κυκλοφόρησε πενήντα τόσες συλλογές, που δημοσιεύει ποίηση από το 1934, με μία υπηρεσία στην τέχνη πάνω από 40 χρόνια, έπρεπε να ναι ένας σοφός και συνετός δάσκαλος.

Περιμένα μία σοβαρή ανάληψη ευθύνης, μάλιστα από ένα προσβύτη των 68 χρόνων και με τόση λογοτεχνική πείρα. Κι' όμως: Παίρνω στα χέρια μου το τελευταίο έργο του «Β ο λ ι δ ο σ κ ο π ο ς», μία ποιητική συλλογή που γράφτηκε στην Αθήνα και στη Σάμο το 1973 και όπως σημειώνει ο ίδιος στο τέλος διορθώθηκε τέσσερις φορές ώστε να μην είναι μία βιαστική κι' έπιπόλαιη εργασία. Η συλλογή αυτή προσεφέρθη ευγενικά από τον ίδιο τον ποιητή στην κ. Εύ. Παπαντωνίου και δημοσιεύτηκε τον Ιούλιο 1975 στην «Ελευθεροτυπία».

Μου κίνησε πολύ το ενδιαφέρον η εισαγωγή της «Ελευθεροτυπίας» και αξίζει να παραδοθῆ στην κρίση του αναγνώστη: Γράφει:

«Έχει και ἡ Ἑλλάδα τὸν Πικάσσο τῆς ὄχι τοῦ χρωστῆρα τὸν Πικάσσο τοῦ Λόγου τοῦ Λόγου τοῦ Ποιητικοῦ: τὸν Γιάννη Ρίτσο.

Καταξίωσε, ὅπως και ὁ μέγιστος Ἴσπανὸς ἱεροφάντης τῆς ζωγραφικῆς και τῆς δημοκρατίας, ὅλες τῆς τεχντροπίες ἀπὸ τῆς ὁποῖες διάβηκε, ἀφήνοντας ὄχι ἀπλῶς ἴχνη τοῦ περάσματός του, ἀλλὰ μνημεῖα. Ἀγλάισε τὴν παράδοση και συγχρόνως ἔδωσε κλασικὴ ἀντοχή στὸν ἐπισφαλῆ ἐλεύθερο στίχο.

Στὸν Παρνασσὸ μὲ τὸυς παρνασσικοὺς κατάκορφα και στοὺς πιονέρηδες, πιονέρος, ἀγωνιστῆς και ἀνυπότακτος. Μεγάλος και στις Μεγάλες ὄρες μεγάλος και στις Μικρές. Κεφάλαιο ἔθνικὸ και σὴν χθεσινῆ πνευματικῆ εὐφορία, κεφάλαιο ἔθνικὸ και σὴν σημερινῆ πνευματικῆ καχεξία.

Καλλιτέχνης και ποιητῆς μέχρι τὸ μεδούλι ἐγγίζει τῆς λέξεις και γίνονται ὄπλα και

φλόμπουρα, και πιάνει τῆς πέτρες και ἀποκτοῦν ννοή. Τὸ μεγάλο μας παρὸν. Ὁ Γιάννης Ρίτσος. Ὁ ἔθνικὸς ποιητῆς. Ὁ ἀνέκδοτος «Βολιδοσκόπος» τὸ δῶρο του πρὸς τοὺς ἀναγνώστες τῆς «Ελευθεροτυπίας».

Ποιὸς δὲν θὰ ἐπηρεαζόταν ἀπὸ τὸν διθυραμβικὸ αὐτὸ παιᾶνα ποὺ μᾶς καλεῖ νὰ ἀναγνωρίσουμε τὸν Ρίτσο σὰν «κεφάλαιο ἔθνικὸ», σὰν «μεγάλου μας παρὸν» και πρὸ παντός σὰν τὸν «ἔθνικὸν μας ποιητῆ;»

Ἡμῶνα λοιπὸν δικαιολογημένους νὰ διαβάσω τὴν συλλογὴ μονορουφί. Τὴν διάβασα πολλές φορές και στράφηκα ξανά μ' ἐρωτηματικὰ πρὸς τὸν πρόλογο τῆς «Ελευθεροτυπίας». Ἀπογοητεύτηκα, τρομερὰ λυπήθηκε ποὺ διάβασα τὴν συλλογὴ.

Ὁ Γιάννης Ρίτσος, ὁ μεγάλος, τὸ ἔθνικὸ κεφάλαιο, ὁ ἔθνικὸς ποιητῆς ἔπεσε ἀπὸ τὰ χέρια μου μὲ πικρία, ἀπογοήτευση και ἀδηία. Γιατί; Ἴδου οἱ λόγοι:

Ἀρχίζει ἡ σύνθεση — κι' εἶναι γεμάτη δυστυχῶς — μὲ ἀντιποιητικὰ λέξεις κι' ἐκφράσεις ποὺ δὲν θὰ συγκινήσουν και τοὺς πιὸ ἀμήτους σὴν τέχνη. Γράφει: στοὺς πρώτους στίχους του: «Ἦρθαν μέρες, πολυκέφαλες, ὕδροκέφαλες, ἀποκεφαλισμένες...

Συνεχίζει:

Μέσα σὲ τοῦτο τὸ κασόνι κάθονται εὐθραυστα ἀντικείμενα σωλῆνες φαρμακείων, — προσοχή, — γυάλινα δοχεῖα, γυάλινα ἀγαλμάτια, γυάλινες σφαιρές, γυάλινα ὄνειρα. Τὰ δυὸ ἡμισφαίρια εἶναι τὰ στήθεια τῆς ξένης γυναίκας — κομμένα! λείπουν οἱ θηλές! τῆς κρατᾶ ἀνάμεσα στὰ δόντια μου.

Παρακάτω:

Μὲς στὸ πιάτο θάψῃσω τὸ μεγάλο μῆλο καρφωμένο μὲ πέντε σπιρτόξυλα καμένα.

Πιὸ κάτω:

Τί γρήγορα ποὺ μεγαλώνουν τὰ γένηα τῶν ἀντρῶν, ἐννιά φορές τῆ βδομάδα και δυὸ τὴν Κυριακῆ...

Πιὸ κάτω:

Ἡ γριὰ ἀφαλοκόφτρα δὲν ἔχει πιὰ πελατεῖα: γυρίζει ἀνάποδα τὰ ρούχα τῆς, γυρίζει ἀνάποδα τὸ ἐπάγγελμά τῆς ἀφαλοδέτρα, λέει ναι, ἀφαλοδέτρα...

Συνεχίζει:

Αὐτὸ τὸ ἀτέλειωτο «ἐνοικιάζεται», «ἐνοικιάζεται», «ἐνοικιάζεται», τοῖχοι γδαρμένοι, πρόκες βγαλμένες, χαρτοπετσέτες κάτω ἀπ' τὰ κρεβάτια.

Πιὸ πέρα γράφει:

τὸν γδύσαν τσίτσιδο (!) ἢ κακὸν ψόφο νᾶχουν οἱ γκαβὲς κοκουβάγιες, ἢ ξέρω τί σχέση ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸ πηληκίο τοῦ σταθμάρχη και σὴν μικρὴ λίμνη.

Γράφει γιὰ ποίηση:

Κάθε σωστὴ ματιὰ θαρρῶ περνᾶει ἀνάμεσα σὴν χρησιμότητα — τὸ ἴδιο γίνεται μὲ τὰ ραδίκια, τὰ τραγούδια, τοὺς κεφτέδες!

ἢ τὰ ἀκόλουθα:

Πόσα και πόσα δεκανίκια στὸ μάκρος τῆς μάντρας μαζὶ μὲ τὸ σκουπόξυλο, τὸν τενεκέ,

τις τέσσερις όμπρέλες...

Γράφει τάλκούλθα:

«Άλεύρι, άλατοπίπερο, καφές, αυγόφλυδα, κρεμάλες, — αϊ, αϊ πώς τά Ξέρω άπ' έξω κι' άνακατωτά με τόν παρά με τά νερά...

"Αν τώρα τέτοιες λέξεις και τέτοιες εκφράσεις σάν τις λίγες πού άνέφερα (κι' είναι γεμάτη με τέτοιες και χειρότερες ή συλλογή) θεωρούνται ποίηση έ, τότε δίκαια πρέπει να θρηνήσουμε στα έρείπια μας και στην πνευματική μας φτώχεια.

"Αν τó πράγμα έμενε μέχρις εδώ, τó θέμα θα ήταν και ζήτημα μόρφωσης, γνώσης, εκτίμησης και άναγνώρισης τής άξιας των λέξεων και τού ποιητικού λόγου.

Μπορούσαν εύκολα να με στραπατσάρουν οι υπερεκτιμητές τού Ρίτσου αι να με πούν στενοκέφαλο, άγράμματο, άμήτοη και ασφέστατα παρεξηγηματία πού δέν μπήκα στο πετό και τó νόημα τού μεγάλου ποιητή. Και φυσικά θα όμολογούσα άδυναμία και θα δεχόμουν ά εξήγηση, διαφώτιση και συμμόρφωση.

Μά δυστυχώς ή συλλογή «Βολιδοσκοπός» τού Γιάννη Ρίτσου περιέχει άλλες λέξεις και χυδαίες εκφράσεις πού δέν συναντώ εύκολα στα παράνομα πόρνογραφήματα. Και φυσικά τέτοιες λέξεις δέν χρειάζονται γλωσσολόγο ούτε λεξικογράφο για να μου τις έρμηνεύσουν.

Παράθετω χωρίς σχόλια μερικές αυτούσιες εκφράσεις του:

Στήν σελ. 32 γράφει:

«Ο νεαρός ήλεκτρολόγος χώνει τó χέρι του μες άπ' τή ζώνη του, διορθώνει κάθε τόσο τ' άχαμνά του».

(Τά ύπόλοιπα παραδείγματα και σχόλια άδυνατεί τó περιοδικό να τά καταχωρήσει).

Έκφράζει και λέξεις πού για έμπορικούς σκοπούς σερβίρουν σε περιοδικά, ταινίες κλπ., οι πορνοδοσκοί στους δρόμους τής Κοπεγχάγης, πώς περιλαμβάνονται σε ποιητική συλλογή; Φυσικά δέν είμαι ούτε σεμνότυφος, ούτε πουριτανός. Άλλά ή τέχνη και μάλιστα τού Ρίτσου πού άποκαλείται «έθνικό κεφάλαιο» έχω τήν άπαίτηση και για μένα και τά παιδιά μου και για τήν σπουδάζουσα νεολαία να διδάξη τά ύψηλά και τά ώραία, τά εύγενικά και τά άνώτερα, για να μάς σηκώση πάνω από τήν λάσπη και τά έλη.

Μήπως οι μεγάλοι ποιητές ή λογοτέχνες γενικά επιτρέπεται δίπλα στο ώραίο τους κρίνο να πετάνε κι' ένα σάπιο κοτσάνι για να μειώση τήν όμορφιά και μυρωδιά τού ώραιού;

Νομίζω πώς ο Ρίτσος με τόν «Επιτάφιο» του, με τó «Τραγοΰδι τής άδελφής του» με τήν «Σονάτα τού Ξελινόφωτος» και τά «Λιανοτράγουδα τής πικρής πατρίδας» μπορεί να σταθί σεμνά στην σειρά και να διεκδική με τó σπαθί του αξιόλογη θέση στην Έλληνική ποίηση.

Ή πρόσφατη όμως χυδαιολογία στην συλλογή «Βολιδοσκοπός» άποτελεί ποιητικό έγκλημα πού δέν πρέπει και δέν μπορεί να μείνη χωρίς έπίκριση. Έκτός φυσικά τού έργου αυτού τού Γιάννη Ρίτσου έχω ύπ' όψη μου και γνωστούς άλλους ποιητές και πεζογράφους πού ξεσίπωτα κατασιπώνουν τήν Έλληνική Λογοτεχνία, ενώ και πλουσιο λεξιλόγιο και έξυπνες εκφράσεις και εύγενικούς τρόπους έχουν για να γράψουν σωστά και για τήν Τέχνη και για τήν καθοδήγηση, διδασκαλία και ψυχική τέρψη τού Λαού μας.

Με τιμή
Μ. ΠΙΣΣΑΣ

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟ ΒΑΣΟ ΦΑΛΗΡΕΑ

Στό σύντομο σημείωμα πού ό κ. Χρυσάνθης δημοσίευσε στο περασμένο τεύχος τής «Πνευματικής Κύπρου» αριθμός 199, Άπρίλης 1977, για τó λεύκωμα Βασίλη Φαληρέα, θα πρέπει ιδιαίτερα να τονισθεί με τόν πιο έμφαντικό τρόπο όχι μόνο ή σύνδεση τού χαράκτη - γλύπτη με τόν τόπο μας άλλα κι' ή άπέραντη του άγνωση, λατρεία μισθώ νά πώ, για τήν Κύπρο και τούς άνθρώπους της. Οι δεσμοί είναι παληοί και στενοί, όπως τó δείχνουν οι πολλές έπισκέψεις του κι' όπως όλοκάθαρα φαίνεται μέσα στην όλη δουλειά του.

Κι' έπειδή γράφουμε ιστορία, πού πιθανό να μη θρεθεί κανένας άλλος να τήν πεί, πρέπει να αναφέρω τήν άγρια πολεμική πού στήσανε άλλοτες στο Φαληρέα διάφορες καλλιτεχνικές λεγόμενες έπιτροπές τής Κύπρου όταν ή Σχολική Έφορεία Άμμοχώστου τού άνάθεσε να κάμει τó «Άγαλμα τής Έλευθερίας» μαζί με τις προτομές των επτά ήρώων μαθητών και άποφοίτων τού Γυμνασίου Άμμοχώστου πού έπρσαν στον άπελευθερωτικό άγώνα, ένα έργο μεγαλειώδες, έπιβλητικό και τεραστίων διαστάσεων πού ίσως κάποτε άποδειχθεί τó καλύτερο έργο τού μεγάλου καλλιτέχνη. Ή όλη σύνθεση χύθηκε τελικά σε χαλκό, στο Τορίνο τής Ιταλίας κι' έφθασε στην Λάρνακα λίγες μέρες πριν τó πραξικόπημα. Τό παραλάβαμε και τó μεταφέραμε τήν ίδια μέρα στην Άμμόχωστο και τó άποηκεύσαμε στην αύλή τού Γυμνασίου, ίσαμε να άρχισι ή θεμελίωση, μέσα στο Δημοτικό Πάρκο, μπροστά στα Προπύλαια. Έγκαταλειμένο τώρα χωρίς καμιά φροντίδα από κανένα, με τήν παγερή κι' άπαράδεκτη άδιαφορία τής Ούνέσκο, παραμένει κι' αυτό εγκλωβισμένο, καρτερώντας άνυπόμονα τήν ποθητή μέρα πού τά φτερά τής Έλευθερίας του θα σπαθήσουν άτρόμητα τόν γαλανό άέρα τής άδικοπροδομένης κι' άδικοχαμένης πόλης τού Εύαγόρα.

ΔΗΜ. Ν. ΜΑΡΑΓΚΟΣ

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ 1976
ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΛΑΡΝΑΚΟΣ

Ἡ Δημοτική Βιβλιοθήκη Λάρνακος ἐσυνέχισε καί κατά τὸ 1976 τὴν κανονικὴν καὶ ὀμαλὴν τῆς λειτουργίαν καὶ ἀνταπεκρίθη εἰς ἕνα μεγάλον βαθμὸν πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ κοινοῦ τὸ ὅποιον εἶχε νὰ ἐξυπηρετήσῃ, παρ' ὅλον ὅτι ἡ συλλογὴ τῆς εἶναι ἀκόμη μᾶλλον περιορισμένη.

Ἐπιδιώξις τῆς θὰ εἶναι ὅπως καταστῇ μελλοντικὰ μία πλουσία, συστηματικὰ ταξινομημένη καὶ εὐχρηστος βιβλιοθήκη ὅπου ἐλεύθερα ὁ κάθε πολίτης νὰ δύναται νὰ ζητῇ πληροφορίας, μορφωτικὴν ψυχαγωγικὴν ἀνάγνωσιν ἢ ἀκόμη καὶ ἄλλου εἶδους πνευματικὴν καθοδήγησιν.

Ἐνῶ, παράλληλα μὲ τὴν βασικὴν αὐτὴν ἐπιδιώξιν τῆς, ἡ Βιβλιοθήκη θὰ ἐπρεπε νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς ἄλλους τομείς πολιτιστικῆς δραστηριότητος δυστυχῶς τοῦτο δὲν κατέστη δυνατόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξ αἰτίας δυσκολιῶν ὡς ἐκ τῆς διαρρυθμίσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χώρου ὁ ὅποιος δὲν προσφέρεται διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν κατὰ τρόπον ἰκανοποιητικόν.

1. Ἐμπλουτισμὸς Βιβλιοθηκῆς :

Ἡ Βιβλιοθήκη ἐνεπλουτίσθη κατά τὸ 1976 μὲ 689 τόμους βιβλίων. Ὁ ἐμπλουτισμὸς προήρχετο τὸσον ἐξ ἀγορῶν ὅσον καὶ ἐκ δωρεῶν.

Θερμὴ καὶ συγκινητικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀνταπόκρισις ἐκ μέρους τῶν διαφόρων Μορφωτικῶν Ἰδρυμάτων τῆς Κύπρου καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς νὰ τὴν ἐνισχύσουν. Ἕλληνες καὶ Κύπριοι συγγραφεῖς προσέφεραν ἐπίσης βιβλία τῶν.

Ἀγοραὶ Τόμοι 13
Δωρεαὶ Τόμοι 593
Προσφοραὶ Συγγραφεῶν Τόμοι 83

Σύνολον..... 689

Τὸ σύνολον τῶν βιβλίων κατὰ τὴν 31ην Δεκεμβρίου, 1976 ἀνήρχετο εἰς 6,299 τόμους.

2. Ἀναγνωστικὸν Κοινόν :

Ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν κατωτέρω συγκριτικῶν πινάκων αἱ προσελεύσεις ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ εἰς τὴν Αἴθουσαν Ἀναγνώσεως παρουσιάζουν σημαντικὴν αὐξήσιν, ἐν συγκρίσει πρὸς ἐκείνας τοῦ προηγουμένου ἔτους.

Εἰδικώτερον ηἰξήθη αἰσθητῶς ὁ ἀριθμὸς μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τῶν Σχολῶν Μέσης Παιδείας, ἐνῶ ὁ ἀριθμὸς πολιτῶν παρουσιάζει ἐλαφρὰν μείωσιν ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ἐπίπεδον τοῦ προηγουμένου ἔτους.

ΠΡΟΣΕΛΕΥΣΕΙΣ	1976	1975
Μαθηταὶ	2,607	2,258
Μαθήτριά	1,544	1,170
Πολῖται	940	1,067
ΣΥΝΟΛΟΝ	5,091	4,495

3. Ἐκπαιδευτικαὶ Ἐπισκέψεις :

Ἐνὸς διαφόρων σχολείων τῆς πόλεως ἐγένοντο ἐκπαιδευτικαὶ ἐπισκέψεις εἰς τὴν Βιβλιοθήκην μὲ σκοπὸν οἱ μαθηταὶ τῶν νὰ γνωρίσουν τὸ πνευματικόν τοῦτο ἴδρυμα τῆς πόλεως. Κατὰ τὰς ἐπισκέψεις αὐτὰς ἀνεπτύχθησαν εἰς τοὺς μαθητὰς οἱ σκοποί, ἢ χρησιμότης καὶ τὸ σύστημα λειτουργίας τῆς Βιβλιοθήκης πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ἐνδιαφερομένων εἰς ὅτι ἀφορᾷ εἰς τὴν χρῆσιν τῆς.

4. Ἐκθέσεις Βιβλίου :

Ἡ Αἴθουσα τῆς Βιβλιοθήκης παρεχωρήθη ἀπὸ τῆς 15ης μέχρι τῆς 23ης Μαΐου εἰς τὸν Παγκύπριον Σύνδεσμον Παιδικοῦ — Νεανικοῦ Βιβλίου διὰ τὴν ὀργάνωσιν ἐκθέσεως βιβλίου. Ἡ Αἴθουσα παρεχωρήθη, ἐπίσης, εἰς τὴν Μορφωτικὴν Ὑπηρεσίαν τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας ἀπὸ τῆς 29ης Νοεμβρίου μέχρι τῆς 3ης Δεκεμβρίου διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἐκθέσεως Ἑλληνικοῦ Βιβλίου.

Εἰς τὴν ὀργάνωσιν καὶ διεξαγωγὴν τῶν δραστηριοτήτων ἀμφοτέρων τῶν ἐκθέσεων συνέβαλε σημαντικῶς καὶ ἡ διεύθυνσις τῆς Βιβλιοθήκης.

5. Πινακοθήκη :

Ἡ Πινακοθήκη ἔχει ἐμπλουτισθῆ διὰ πέντε νέων πινάκων ἐκ τῶν ὁποίων τέσσερις ἡγοράσθησαν καὶ εἰς ἐδωρήθη ὑπὸ τοῦ Καλλιτέχνου.

6. Δανειστικὸν Τμήμα :

Παρά τὰς προσπάθειάς μας διὰ τὴν δημιουργίαν Δανειστικοῦ Τμήματος εἰς τὴν Βιβλιοθήκην δὲν κατορθώθη οὔτε καὶ κατὰ τὸ 1976 ἡ δημιουργία καὶ λειτουργία του.

Ἡ μέθοδος τοῦ δανεισμοῦ ἀποτελεῖ μέρος τῶν ἐπιδιώξεων τοῦ Ἰδρύματος καὶ ἀναγνωρίζεται βασικὴ ἀν ἀποσιτήτη διὰ τὴν διευκόλυνσιν τοῦ κοινοῦ. Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν θὰ πρέπει νὰ δημιουργηθοῦν αἱ κατάλληλοι προϋποθέσεις καὶ νὰ ἀντιμετωπισθοῦν αἱ ἀπαιτούμεναι οἰκονομικαὶ δαπάναι τὰς ὁποίας θὰ συνεπήγετο ἡ δημιουργία ἑνός τοιοῦτου τμήματος.

7. Ὀργάνωσις Βιβλιοθηκῆς :

Ἡ ὀργάνωσις τῆς Βιβλιοθήκης ἐσυνεχίσθη καὶ κατὰ τὸ 1976 μὲ τὴν ταξινομήσιν τῶν νέων εἰσαχθέντων βιβλίων καὶ τὴν σύνταξιν τῶν σχετικῶν βιβλιοθηκονομικῶν καταλόγων εἰς δελτία.

Ἡ προγραμματισθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1975 ἀνακατάταξις τῆς Βιβλιοθήκης καὶ ἡ ἐκ νέου ταξινομήσις τῆς παλαιᾶς συλλογῆς βάσει τοῦ δεκαδικοῦ συστήματος δὲν ἤρchiσε ἀκόμη λόγω ἀνεπαρκείας προσωπικοῦ καὶ ἄλλων οἰκονομικῶν προβλημάτων ποὺ ἀντιμετωπίζει τὸ Ἰδρυμα. Λάρναξ, Ἰανουάριος, 1977.

ΓΕΝΙΚΑ

Στο Εώφυλλο του τεύχους 60—62 του περιοδικού «Νέα Σύνορα» (Αθήνα) δημοσιεύεται το γραμματόσημο για το Ταμείο Προσφύγων της Κύπρου. Το περιοδικό αυτό κυκλοφορεί σε φυλλάδια «Ανθολογία Ποιητών». Ως σήμερα έχει η ανθολογία αυτή ανθολογήσει τους Κυπρίους Κλαίρη Αγγελίδου και Αχιλλέα Αιμίλιο. — Στην εφημερίδα «Κρητική Επιθεώρησης» (10 και 11, Νοεμβρ. 1977) η Στέλλα Μαρινάκη δημοσιεύει άρθρα με τίτλο «Η εκκλησία της Κύπρου στον αγώνα της Έλευθερίας». — Στην «Ιατρολογιοτεχνική Στέγη» (άρ. 33) δημοσιεύεται το μελέτημα του Κ. Χρυσάνθη «Πανόραμα της Κυπριακής Ιατρικής». — Στη «Πειραϊκή—Πατραϊκή» (άρ. 179) δημοσιεύεται το άρθρο της Βιθής Βασιλόπουλου «Ο κόσμος της Κύπρου». — Στην «Στερεά Ελλάδα» (άρ. 92) ο Άπ. Ζορμπάς γράφοντας για τον Παλαμά δημοσιεύει το λόγο του Αρχιεπισκόπου Κύπρου και Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας κ. Μακαρίου, που έχει εκφωνηθεί στ' αποκαλυπτήρια του ανδριάντα του Κωστή Παλαμά στη Λευκωσία (1974). — Στη «Νέα Σκέψη» (άρ. 170) ο Ηλίας Σιμόπουλος δημοσιεύει μελέτημα με τίτλο «Η κυπριακή ποίηση και ο Νίκος Κραυδιώτης». — Στο ούγγρικό περιοδικό «Uj Irás» (Άπρ. 1977) ο Papp András μεταφράζει ένα ποίημα του Κ. Χρυσάνθη. — Στο «The Chariotteer» (άρ. 18) ο Αντώνης Δεκαβάλλης κριτικογραφεί τη συλλογή του Κ. Χρυσάνθη «Οι δίσκτες Χρονιές».

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ίλιος (Αθήνα) άρ. 122 — Τομές (Αθήνα) άρ. 11 — Παρνασσός (Αθήνα) τομ. ΙΘ', άρ. 1 — Το Σχολείο και το Σπίτι (Αθήνα) άρ. 183, 184 — Πνευματική Στέγη (Σέρρες) άρ. 1 — Νέα Σύνορα (Αθήνα) άρ. 60/62 — Σύγχρονη Σκέψη (έφ. Αθήνα) άρ. 1—6 — Σταθμοί (Αθήνα) άρ. 31 — Γεωγραφικά Χρονικά (Λευκωσία) άρ. 11 — Ιατρολογιοτεχνική Στέγη (Αθήνα) άρ. 33 — Πειραϊκή—Πατραϊκή (Αθήνα) άρ. 179 — Κοκτέηλ (Σέρρες) άρ. 23 — Μακεδονική Ζωή (Θεσσαλονίκη) άρ. 132. — Νέα σκέψη (Αθήνα) άρ. 170. — Στερεά Έλλάς (Αθήνα) άρ. 92,93. — Οικογένεια και Σχολείο (Λευκωσία) άρ. 36. — Αστυνομικά Χρονικά (Λευκωσία) τομ. ΙΒ', άρ. 1. —

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Μαρίτσας Παρασκευά: Πορεία, Αθήνα, 1977.

Γλυκερίας Πρωτοπαπά — Μπουμπουλιδου: Γεώργιος Παράσχος, Ιωάννινα, 1977.

Πάνου Ίωαννίδη: Τρία θεατρικά έργα, Λευκωσία, 1977.

Παύλου Φλουρέντζου: Τα τσεχικά οδοιπορικά της Αναγέννησης και η Κύπρος, Λευκωσία, 1977.

Ανθ. Πανάρετου: Λαογραφικά Κύπρου ανάλεκτα, Λευκωσία, 1977.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΣΤΟΝ ΑΕΡΑ ΤΗΣ ΕΝΑΤΗΣ ΤΟΥ ΜΠΕΤΟΒΕΝ

με σχέδια του Χριστόφορου Σάββα.

ΠΑΓΚΥΠΡΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΤΔ.

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ: ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Λεωφόρος Δ. Σεβέρη 15Α, Λευκωσία

ΜΕΓΑΡΟΝ ΠΑΓΚΥΠΡΙΑΚΗΣ

Ταχ. Κιβ. 1352 — Τηλεγρ. "PANCYPRIAN"

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ:

ΛΕΜΕΣΟΣ	: Μέγαρος Fairways Γωνία Λεωφ. Μακαρίου Γ' & δρόμου Πολεμιδίων	Τηλ. 64000
ΛΑΡΝΑΞ	: Ζήνωνος Κιτιέως 111,	Τηλ. 3148

ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ:

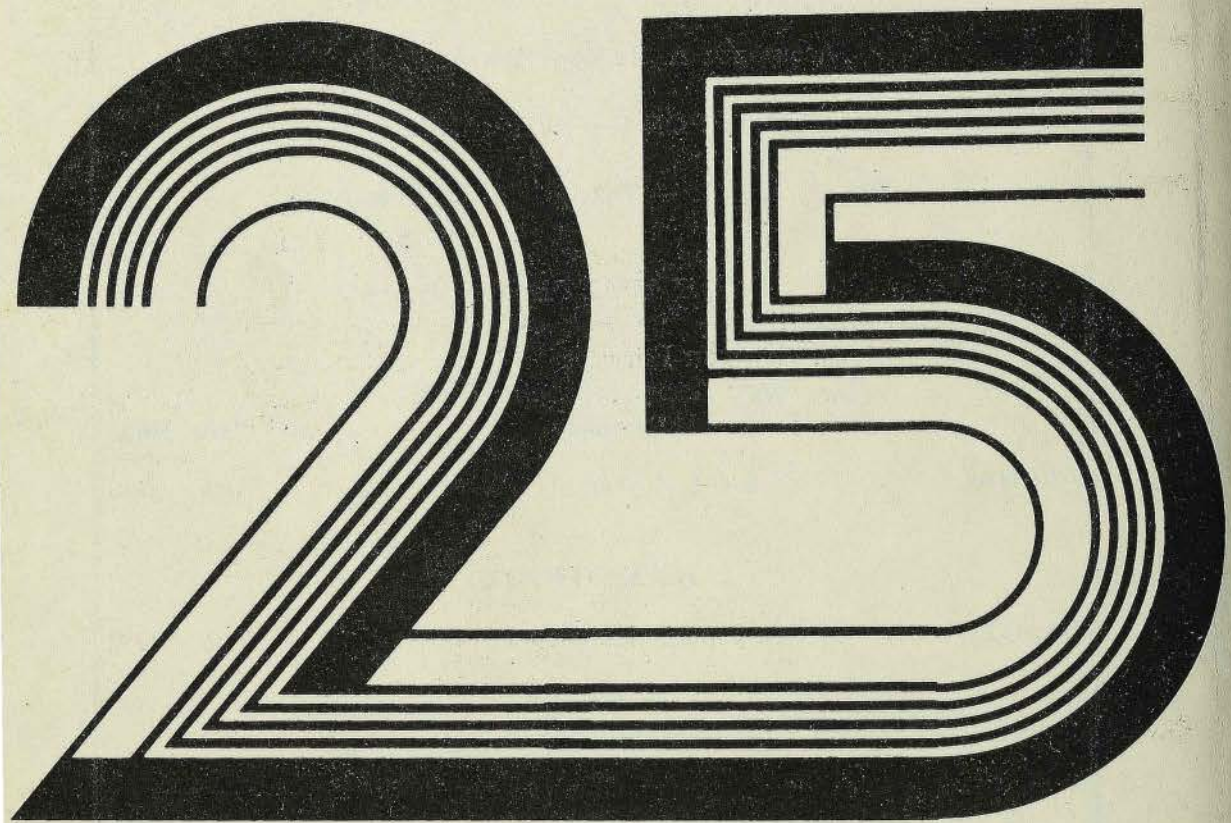
ΠΑΦΟΣ	: Λεωφόρος Μακαρίου Γ' 127Α,	Τηλ. 2580

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ:-

- ΖΩΗΣ
- ΠΥΡΟΣ
- ΘΑΛΑΣΣΗΣ
- ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
- ΚΛΟΠΗΣ
- ΑΣΤΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ
- ΘΡΑΥΣΕΩΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΩΝ κ.λ.π.

ΟΜΑΔΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ — ΜΑΘΗΤΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ

ΜΠΥΡΑ ΚΕΟ

ΧΡΟΝΙΑ

ΠΡΩΤΟΠΟΡΕΙΑΣ & ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ